

128
9(A-B)

अथ

(A) कुवलयानन्दकारिकाः ।

(B) रागविबोधसारसंग्रहः ।

① Kavalayanand Karika

② Raagvibodhsar Sangraha

128
9 (A)

X

अथ शुद्धाचार्योक्तं

कु० नं० मू० विरच्यते ॥ ५ ॥ उपमायत्र सादृश्यलक्ष्मीरल्लसति द्वयोः ॥ हंसीव व
९ छाते कीर्तिस्वर्गं गामवगाहते ॥ ६ ॥ गुणदोषौ बधौ गूढं निंदु द्वेऽपि
वेश्वरः ॥ शिरसा श्लाघते पूर्वपरं कंठे नियच्छति ॥ ७ ॥ वण्योऽपमान
अमोणामुपमावाचकस्य च ॥ एकद्वित्र्यनुपादानैर्मि नालुत्तोपमा
१५ ध्या ॥ ८ ॥ तडिदोरीदुतुल्यास्याकर्षूरं तीदृशोर्मम ॥ कात्यास्मर
वधुयंतीदृष्टातन्वीरहोमया ॥ ९ ॥ यतयामेलनंतत्रलाभीमेव १
अतद्रतेः ॥ तदेतत्काकनालीयमवितर्कितसंभव ॥ १० ॥ उपमा
मे नोपयत्ययदेकस्थैवस्तुनः ॥ इदुरिंदुरिव श्रीमानित्यादौत

गिरिगजराजोयंगजराजद्वोच्चैर्विभानिगिरिः॥निर्झरइवमदधारामदधारेवारयनिर्झरस्त्रव
ति॥१५॥

दमन्वयः॥११॥गमनंगगनाकारंसागरःसागरोपमः॥राम
रावणयोर्युद्धंरामरावणयोरिव॥१२॥पर्यायेणद्वयोस्तच्छेदप
मोयोपमामता॥धर्मोर्थइवपूर्णश्रीरथोधर्मइत्वयि॥१३॥स्वमि
वजलेजलमिवस्वंहंसश्चंद्रविहंसइवचंद्रः॥कुमुदाकारास्ताराः
स्ताराकाराणिकुमुदानि॥१४॥प्रतीपमुपमानस्यउपमेयत्व
वर्णनं॥त्वत्लोचनसमंपदंत्वद्वक्त्रसदृशोविधुः॥१५॥यत्त्वत्ते
त्रसमानकांतिस्सलिले मग्नं तदिंदीवरं मेघैरंतरितः प्रियेत
वमुखवायानुकारीशशिपित्वद्रुमनानुसारिगतयस्ते

कु० नं० मू० राजहंसागता स्वस्वा दृश्यविनोदमात्रमपि मे देवे न क्षम्यते ॥१६॥ न
 २ अयोपमेयलाभेन वर्ण्यस्या नादरश्च तत् ॥ अलगर्वेण तेव क्रकांसा
 चंद्रोपितादृशः ॥१७॥ गर्वमसंभाव्यमिमं लोचनयुगलेन किं वह
 सिभद्रे ॥ संतीदृशानिदिशिदिशिरस्सुननुनीलनलिनानि ॥१८॥
 वर्ण्योपमेयलाभेन तथाप्यस्याप्यनादरः ॥ कः क्रौर्यदर्पस्तत्तुत्याः स्यो
 संतिहिस्त्रियः ॥१९॥ अहमेव गुरुः सुदारुणा नामिति हाहा हलमा
 स्मता तदप्यः ॥ ननु संतिमवा दृशानि भूयो भुवनेस्मिन् च निनीदुर्जम् २
 नाना ॥२०॥ वर्ण्येनास्योपमाया आनिष्यति वचश्च तत् ॥ मुधापवाहो

तत्तद्वान्तरादिकार्य
कारिणादि

मं

मन्वाक्षित्वत्तु रंखं बुजं किला बुजं ॥२१॥ आकर्णय सरोजा क्षिय च नीय
मिदं भुवि ॥ शशांकस्त व वत्त्रेण पामरैरपमीयते ॥२२॥ तदोजसस्त
द्यशस स्थिता विमोचयेति चित्ते कुरुते यदा यदा ॥ तनोति मानोः परि
वेषु कैतवा तदा विधिः कुं उल्लनां विचोरपि ॥२३॥ विषय्य मे दता इयं
जं न विषयस्य यत् ॥ नृपकं तत्रिधा धिक्क्य नृनत्वा नुम योक्तिभिः ॥२४॥
अयं हि धूर्जटिः साक्षाद्ये नन्वाः पुरक्षणात् ॥ अयमास्ते विनाशं भु
स्मात्तृयीकं विलोचनं ॥२५॥ शंभुर्विश्वमवत्येष स्वीकृत्य समदृ
ष्टि तां ॥ अस्यामु रेंदुना तन्धेने ज्ञानं देकि मिंदुना ॥२६॥ स्वाध्वी
यमपरा लक्ष्मीरसुधा सागरोदिता ॥ अयं कलं किं न स्वंदारव चंद्रो
शोध प्रतीपमपमानस्यैकै मर्थमपि मन्यसे ॥ दृष्टं चेदद नंतस्याः किंपश्येन किमिंदुना ॥

स्वोपरक्तव
स्त्रिविषयीक
रणं द

श्रीगणेशायनमः॥ ॥अमरीकवरीभारभमरीमुखरीकृतं॥
दरीकरोतुदुरितं गौरीचरणपंकजं॥१॥परस्परतपःसंपत्कला
वितपरस्परौ प्रपंचमालापितरौ प्राचौजायापतीस्तुमः॥२॥उ
द्वाद्ययोगकलयाहृदयाजुकोशं च ये श्विरादपियथारुचिगृह्य
माणः॥३॥यः प्रस्युरत्यविरतपरिपूर्णरूपः श्रेयःसमेदिशतुशाम्ब
तिकंमुकुटः॥४॥अलंकारेषु बालानामवगाहनसिध्यये॥ललि
तः क्रियतेत॥षांलक्ष्यलक्षणसंग्रहः॥५॥येषांचंद्रालोकैदश्य
तेलक्ष्यलक्षणश्लोकाः॥प्रायस्तदेवतेषांमितरेषांत्वमिनवा

किंप्रसन्नं च न हंति न यत्ना मंदं विधत्ते न किंचिद्दुःखं प्रपद्यते न रसं वृत्ते नालोक्यमाने
न किंचि॥ वक्तुं होतव्यं सत्यं यदपरः श्रीगणेशाय नमः ॥ जन्मते हर्षस्याहमन्ते न चेदिह तदस्यैव
वा विंधरे ॥ ३० ॥ २९

कु० न० मू० निरिच्यते ॥ चद्रज्योत्स्ना विधिदपुलिने सेकते स्मिन् रेखवा वा दद्युतं वि
रतं मम सिध्यु नोक्तं यो रितं ॥ एको वृत्तिप्रथममिहंते केठं मेकं सभेन्य
३ सत्त्वं सत्त्वं कथय मगवन्कोटं तस्तत्र पूर्व ॥ २० ॥ वेधादेया भ्रमं च केकाता
सुवनकेषु च ॥ तासु ते यथा मासकः साक्षाद्गो नरावृत्तिः ॥ २१ ॥ त्वया
ते किमिति वेपथसिंधुस्वं सेतुमथ वदतः किमसौ विभेति ॥ दीपांतरापि
न हिते स्य वशं वदोद्यतां राजपुंगवनिषेवत एव लक्ष्मीः ॥ २२ ॥ अचतुर
वद नो ब्रह्मादिबाहुरपरो हरिः ॥ अमाललोचनः स मुनिगवान्वादय
यथाः ॥ २३ ॥ किमसु भित्तिपितेर्जडमन्यसे मयि निज्जितुं भीमसुतामन ॥ दत्तात्रेय
माह मम किल मुनिर्दार्थिकानलमुखं दुपरां दिबुधस्मरः ॥ २४ ॥ परिणामः कि

प्राणमिर्याणः कालीनचंद्रकर्तृकमनः प्रवेशनरूपोर्थः
कर्तृक

यार्थश्चेद्विषयी विषयात्मना ॥ प्रसन्ने न दृग्गणे न वीक्षते महिरेक्षणा ॥ २२
तीर्त्वा भूतेशमो लिखजममरधुनीमात्मना सौतृतीयस्तस्मै सौमित्रि
मैत्रीमयमुपकृतवानातरं नाविकाय ॥ व्यामयाद्यस्तनीभिः शबरयुव
तिभिः कौतुकोदचक्षुः कृष्णादुन्नीयमानक्षणा मचलमथोचित्रक
टं प्रतस्थे ॥ २३ ॥ बहुभिर्बहुधोलैरेव देवस्योलेख्यते ॥ स्त्रीभिः
कामोर्थिभिः स्रग्धुः कालः शत्रुभिरेक्षितः ॥ २४ ॥ गजत्राभिः श्रीकांत तेतिदृष्ट
शतियौवनेः ॥ यथा स्थितश्च बालाभिर्दृष्टः शौरिः स कौतुकं ॥ २५ ॥
एकेन बहुधोलैरेव सौविषयभेदतः ॥ गुरुर्वचस्यर्जुनो यंकी
तीर्त्वा भूतेशमो लिखजममरधुनीमात्मना सौतृतीयस्तस्मै सौमित्रि

बु० ने० ० चक्षुषिविस्तृतं नितं वे॥ अरुणाधरमाविरस्तचित्ते करुणाशालिकेना
 लि० ॥ भा० ग० धे० ये॥ ३०॥ स्यात्सुनिर्भाति सदेहे सदेकांते कृतित्र
 ४ यं॥ पंकजं पश्यतः कातामुखं मेगाहने मनः॥ ३१॥ अयं प्रमत्तमधुपस्त
 मुखं वेत्ति पंकजं॥ पंजं केवा सुधां शुर्वे यस्मात्कृतुन निर्णयः॥ ३२॥ हि
 वि० व्यानामवैतविस्मयां पुरस्तादं भस्मः स्फुरदरविंद चारुहस्ता॥ उद्दीप्य
 अयमिव कांचिदुत्तरं तीमस्मात्पञ्चल निधिमं यत्र स्य उदोरि॥ ३३॥
 पाताशकुसुमभ्रांत्याशुकतुंडे पतन्वलिः॥ सोपि जंबूफलं भ्रांत्यात्तम
 लिं चतुर्मुष्टि॥ ३४॥ जीवनमहणे वमनागृहीत्वा पुनरुपि ताः॥ किं
 कनिष्ठाः किमु ज्येष्ठा घटीयंत्रस्य दुर्जे नाः॥ ३५॥ शुभापहृमिरन्यस्या

४

नं

तत्तद्वान्तादनादिकार्यं
 कारित्वादि

स्वोपस्तु
 स्त्रिविषयीक
 रणं द

मृगाक्षित्वं मुखं बुजं किला बुजं॥ ३६॥ आकर्णय सरोजाक्षिवचनीय
 मिदं भुवि॥ शशांकस्तव वल्केण वामरैरुपमीयते॥ ३७॥ तदोजसस्त
 द्यशसस्थिता विमोचयेति चित्ते कुरुते यदा यदा॥ तनोति भानोः परि
 वेषु केतवात्तदा विधिः कुंडलनां विचोरपि॥ ३८॥ विषय्य मे दत्ताद्रूपं
 जं न विषयस्य यत्॥ रूपके तत्रिधा धिक्पय नूतवानुमयोक्तिभिः॥ ३९॥
 अयं हि धूर्जटिः साक्षाद्ये न म्याः पुरक्षणात्॥ अयमास्ते विनाशं भू
 स्तान्तीयीकं विलोचने॥ ४०॥ शंभुर्विश्वमवत्येष स्वीकृत्य समदृ
 ष्टितां॥ अस्यामुखं दुर्नालं ध्येने ज्ञानं देकि मिंदुना॥ ४१॥ साध्वी
 यमपरात्तस्मीरसुधासागरोदिता॥ अयं कलं किं न स्य दारु चंद्रो
 शोधप्रतीपमपमानस्यैव मर्थमपि मन्यसे॥ दृष्टं चेदं न तस्याः किंप्रयत्नं किमिंदुना॥

रोपार्थो धर्मनिर्ह्वः ॥ नायं सुधांशुः किं तर्हि व्योमगंगासरोरुहः ॥ ४३ ॥ अं
 केके पिशाचं किरेजलनिधेः पंकपरे मे निरेसारंगं कंतिचिच्च संमगदिरेभू
 ष्ययमेव न्यरे ॥ इंदो यद्वलितेन्द्र नीलशकुलश्यामंदरीदृश्यते तत्सोद्वनि
 शिपीतमं धनमसंबुद्धिस्थमालोक्यते ॥ स एव युक्तिपूर्वश्चेदुच्यते हेत्वपत्तु
 तिः ॥ नंदुस्तीव्रानि र्यवः सिंधोरो वीर्यमुथितः ॥ ४५ ॥ मंधानभूमिधरसु
 ललितसहस्रसंघट्टनव्रणकिणस्फुरतीदुमध्ये ॥ अयामुगः शशकद्वयति
 धामरोत्तिस्तेषां कथं विदपितं न हि न प्रसक्तिः ॥ ४६ ॥ अन्यत्र तस्या रोपार्थः
 पर्यस्तापनु निस्तसः ॥ नायं सुधांशुः किं तर्हि सुधांशुः प्रेयसीमुखः ॥ ४७ ॥
 हाहा हतो नैव विषं विषं रमाजनाः परं व्यत्ययमन्वते ॥ निधीयजागर्तिसु

कुव० मू० रिक्थयाविपिनोदरेषु मध्यान्मृजंभित **व**हातपतासतत्रा॥
 स्वंधांतरोयितदवाभिश्चिरवाधलेनजिह्वाप्रसार्यतरवो
 जलमर्थयन्ते ॥५०॥ संभवेनास्यादुस्तेनैवेस्तुहेतुकलांम
 का ना॥ उक्तातुस्पदाद्यात्र सिधा सिध्यास्पदेपरे ॥५०॥ चमस्तो
 मंतमः शंकेकोकी विरहशुष्मणा ॥ लिपतीवतमोगानिघर्षती
 यांजननमः ॥५१॥ रक्तौतवांघ्रीमृलोभुविविक्षेपणाध्रुवा ॥ त्वे
 लुखाभेष्टयानूनं पद्मेर्वरायते शशा ॥५२॥ मध्यः किंबुच
 योर्ध्वे बधः कुनकुदामनिः ॥ प्रायोऽन्तत्पदेनेक्यं प्राप्तु
 तोयेतेपस्यति ॥५३॥ बाहुले वक्राण्यविकासभावाद्भुः
 कर्तव्यपमानस्यान्यभूतोसौ क्रियापदे ॥ स्वक्रियासाधनयमोनालमन्यद्वेपेक्षितु ॥५४॥

पलाशान्यतिलोहितानि ॥ सद्योवसन्तेनसमागतानानखक्षता
 नीववनस्थलीनां ॥५५॥ पिनष्टीवतरंगाग्रैः समुद्रः केनचंदनं ॥
 तदादायकरेचिदुल्लिपतीवदिगंगनाः ॥५६॥ रात्रौ रवेर्दिव्यचंदो
 रभावाद्विषसप्रभुः भूमौ प्रतापयशसी सृष्टवान्सततोदिते ॥५७॥
 विवस्वतानाविषतेव विश्वास्वगोसहस्रेणसमंजनानां ॥
 गावोपिनेत्रापरनामधेयास्तेनेदमांध्यंरबलुनांधकारैः ॥५८॥
 पूरंविधुर्वर्धयितुं पयोधेः शंकेयमेणां कमणिं कियंति ॥ पयोसिधे
 जिप्रियविप्रयोगे सशोककोकीनयने कियंति ॥५९॥ रथस्थिता

कु० सं० मं० नोपरिवर्तनायपुरातनानामिववाहनानां॥उत्पत्तिभूमौतुर्गोत्तमा
 नादिशिप्रतस्थैरविरुत्तस्यो॥६॥मन्येराकेध्रुवेप्राचीनूनमित्येवमा
 दिभिः॥उत्प्रेक्षाव्यज्यतेरादेरिवराष्ट्रोपितादृशः॥७॥त्यक्तीतिभ
 मण-आंतविधेशस्वर्गनिर्गमां॥८॥रूपकातिशयोक्तिर्यानिगी
 र्णध्ययसानतः॥पश्यनीलोत्पलद्वन्द्वानिःसरंतिशिताःशराः॥९॥
 बापीकापिस्फुरतिगगनेतत्परंसुहृन्मपद्यासोपानालीमधिग
 तवतीकांचनीमैशनीली॥१०॥अथैवौलोसुकृतिस्सुगमौचंदनछ
 न्नेदेशोतत्रयानांसुलभममृतंस्निधानासुधाशोः॥११॥
 सुधाबध्नासोस्पवनचकोरैरनुसृतःकिरुज्यासनामया

तनेतिरोमांच॥नागरिकःविभुमिलितेनहिनहिसखिहैम
 नःपवनः॥१२॥पद्मेत्वनयनेस्मरामिसततंभावोभवत्कुतले
 नीलेमुख्यतिक्करोमिमहिनेकीतोस्मितेविभ्रमेः॥रत्युत्प
 न्नवचोनुनायसरुषानिर्भसितोराधयाकृलस्तत्परमेवतद्व
 पद्मिभान्क्रीडाविटःपातुवः॥१३॥वदंतीजारवृत्तौसंपत्योध
 तीसखीधिया॥पतिंबुध्यासखिततःप्रबुधास्मीत्यपूरय
 त्॥१४॥केतयापुहुतिर्यक्तौव्याजाद्येर्नहुतेःपदेः॥निर्घो
 तिस्मरनाराचाःकोतादकूपातकेतवात्॥१५॥रित्तेषुवा

यद्यप्यनुतिगर्भत्वेनैव सापन्द्वा मता । तस्मिन्निष्ठसुधारजन्मताः पर्यन्तितां विधौ ॥ २ ॥
 नवतलवलिधाकप्रणयिनी ॥ ३ ॥ पत्राकाराग्रे प्रहिणु नयने नयं
 यमनागनाकाशोकोयंगलिहुरिणः शीतकिरणः ॥ ७३ ॥ सुक्तावि तं २
 दुर्ममेतरामधुरसः पुष्पं परं धूर्वहं प्राते यद्युतिमंडले रचलुतयो
 रेकासिकानार्णवे ॥ तच्चोदंचति चारव मूर्ध्नि न पुनः पूर्वा चलाभ्यं
 तरेतानीमानि विकल्पंति तदूमे येषां न सादृश्यमथे ॥ ७४ ॥ मत्तं यं
 सुती रंति मिधदनेन स संभ्रमं पौरवित्ता सिनीषु ॥ सत्रोत्तरसत्केन
 ततिष्ठते न मुक्तादृहा सेव विभाति शिप्रा ॥ ७५ ॥ जानेति रागा
 रिदमेव बिंबं बिंबं चैव स्यैव्यमितो धरत्वं ॥ द्वयोर्विज्ञेयावगमा क्त्वं
 क्षमाणां नामिध्रमो भूदनयोजनानां ॥ ७६ ॥ रवितत्तोगजः

कु० नं० ५० पद्यानुलग्नाचा चित्तुध्रुवं ॥ सरोविशति न स्नातुंग्रस्नानं हि
निष्कलं ॥ ७० ॥ भेदकातिशयोक्तिस्तुरतस्यैवान्यत्र वर्णने ॥ अन्यदे
वास्यगंभीर्यमन्यस्यैवमहीपते ॥ ७१ ॥ अन्येयं रूपं संपत्तिरन्यावे
दग्न्यधोरणी ॥ नैषानलिनपत्राक्षिसृष्टिः साधारणीविधेः ॥ ७२ ॥
पा संक्षेपं तिशयोक्तिस्त्यादयोगेयोगकल्पना ॥ सौधाग्राणिपुस्त्या
स्यस्पृशंतिविबुमंडलं ॥ ७३ ॥ कतिपयदिवसैश्च यंप्रयायात्क
नकगिरिः वृत्तवासरावसानः ॥ इतिमुदमुपयातिचक्रवाकी
वितरणशालिनिवीरस्त्रदेवे ॥ ७४ ॥ योग्येयोगसंतिशयो बंध्या
क्तिरित्येते ॥ त्वयिहातरिराजद्रेस्त्रुमांजाद्रियामहे ॥ ७५ ॥

वर्णनमिदं तेषां च धर्मैर्बुद्ध्या यो मेतौ । संकुचं निसरोजानि स्वेरिणी वदनानि च ॥ ८३ ॥ ४

कु० न० १० योक्तिस्तपोर्वापर्यव्यतिक्रमे ॥ अग्रे मानो गतः पश्चादनु नीता प्रियेण सा ॥ ८२ ॥
कवीहाणामासन्प्रथमतः मेवांगणभुवश्चलङ्कगासंगाकुलकरिमहातो
९ दमधुरा ॥ अमीपश्चात्तेषामुपरिपतितारुद्रनृपतेः कटाक्षाक्षीरुद
प्रसरदुस्वीचीसहचराः ॥ ८३ ॥ विष्णोर्नामितरेषां च धर्मैर्बुद्ध्या यो मेतौ
बुद्ध्या संकुचं निसरोजनि स्वेरिणी वदनानि च ॥ ८४ ॥ त्वदंगमाद्वै
दृष्टे कस्यचित्तेन भासते ॥ मालतीशशामृत्लेखो कदलीनाकठोर
ता ॥ ८५ ॥ संजातपत्रप्रकरा चितानि समुज्ज्वलंति स्फुटपाटलत्वं ॥
विकस्वरण्यर्ककरा भिमशादिना निपुणानि च वृद्धिमीयुः ॥ ८६ ॥
नागैर्द्रुहस्तास्वचिक्केशात्वादेकांतशैत्यात्कदली विशोषाः ॥ ८७ ॥

८३ ॥ चरमस्तुल्ययोगिता सिधिरितिकेचिद्बुद्धिः । वदंति वर्ण्यवर्णानां धर्मैर्बुद्ध्या यो मेतौ
बुद्ध्या ॥ मेदनाभाति कलमः प्रतापेन महापाति ॥ ८२ ॥

ध्ववापिलोकेपरिणाहिरूपजातास्तद्वर्ध्वोरुपमानवाद्याः ॥ ८० ॥ हि
ताहितेवृत्तितौल्यमपरास्तुल्ययोगिता ॥ प्रदीयते पराभूतिर्मित्रशात्र
वयोस्तथा ॥ ८१ ॥ यश्च निबं परस्तु नायस्त्वेनं मद्युसर्पिषा ॥ यश्चेनं गंध
मा ल्याधैः सर्वस्वकटुरेव सः ॥ ८२ ॥ गुणोत्तरेः समीक्ष्यवचो न्यातु
ल्ययोगिता ॥ लोकपालेभ्यः पाशाग्नीदः शक्रो भवानपि ॥ ८३ ॥
संगतानिमृगाक्षीणंतडिद्विलसितान्यपि क्षणद्वयं न तिष्ठंति च
नारब्धान्यपि स्वयं ॥ ८४ ॥ सिद्धिः स्यात्तेषु चेनामकीर्त्यते तुल्यं क ता
ये ॥ युवामेवैह विख्यातौ त्वं बलैर्जलधिर्जले ॥ ८५ ॥ मिश्राणोद्धो
ढः समरविजयी हेति दलितो मदक्षीणो नागः सुखं हि दिससितः सा

कु.ने.मू. नपुलिनाः॥ कलाशेषम्बद्रः सुरतमृदिता कालवनिता तनिम्ना शोभते गलित
 १० विभवाश्चार्थिषु नृपाः॥ ३॥ सुवर्णपुष्पाधिर्वीचिन्वन्निपुणरत्नयः॥ सुरश्च
 रत्नविद्युश्च योवा जानाति सैर्वितुं॥ ४॥ त्रिविधं दीपकावृत्तौ भवेदाह
 तिदीपकं॥ वर्षत्यं बुद्धमातेयं वर्षत्येषा च शर्वरी॥ ५॥ उन्मीलंति कंदं
 वा निस्फुटं ति कुट्टं चोद्गमाः॥ माद्यंति चा त का स्मृता माद्यंति च शिखा
 यलाः॥ ६॥ उत्कंठयति मेघानां मालावर्गे कलापिनां॥ यूनां चोत्कं
 ठयत्यद्यमानसमंकरध्वजः॥ ७॥ बहनेन निजितं तं निलीयते चंद्रविं व३
 २२ यमं वधरे॥ अविंदमपि सुंदरं निनीयते पायसां पुरे॥ ८॥ वाक्य १०
 योरैव सामान्ये प्रतिवस्तूपमा मती॥ तापेन भ्राजसे सुरः शूरश्चापे वराजते॥ ९॥
 शमयति जलधरधारा चालक यूनां तृपंचिरो वनतां॥ क्षपयति च वधूले च न जलधारा कामिनां प्र

अनयोरनवधां गिस्तनयोजं भमाणयोः॥ अवकाशो न पर्याप्तः स्तवबाहुलता
 तरे॥ १०॥ अक्रमातिशयोक्तिः स्वात्सह्ये हेतुकार्ययोः॥ आलिंगंति समं देवज्यो शक्त
 अपराज्यते॥ ११॥ सुंचति सुंचति कोशं भजति च भजति प्रकय मरिधर्मी॥ हं मीर
 र बोरकट्टे त्यजति त्यजति क्षमामाशु॥ १२॥ चपलातिशयोक्तिः स्वकार्यहेतुप्रसक्ति
 जे॥ यस्यामीत्युदिते तन्यावलयो भवदूर्मिका॥ १३॥ आदातुं सखदीक्षिते विकु
 सुमेहं स्ताग्रमालोहितं रंजनवार्मयोपि सहस्ररत्नं तलं पादयोः॥ अंभा लाक्षा ४
 नामनुलेषनस्मरणमप्यत्यंतखेदावहं हंता धीरदृशः किमन्यदलकामो
 दोपि भारायते॥ १४॥ यासि नया मीनिधुवेवदति पुरस्ताद्वरणेन तन्याः॥
 गतिता निपुणो वलया अपराप्यपि तथैव दलितानि॥ १५॥ अत्यंतातिश

कु. नं० ज्योतिष्मती चंद्रमसेवरात्रिः ॥ १५ ॥ देवी वाचमुपासते हि बहवः सा
 १३ ॥ रंतुसुखारस्वतं जानीते नितरां मसौ गुचुकुल किंष्टो मुकारिः कविः
 ॥ अथिलं धित एव वा नरभटेः किं तस्य गंभीरता माता लनिम पा
 नपीवरतनुर्जा नाति मंधा चलः ॥ १६ ॥ कृतं च गवी भित्तु स्वम
 नस्त्वया किमन्यदेवे निहताश्च नो दिषः ॥ तमासितिष्ठति हिता
 वदंशुमान्नयावदायात्युदयाद्रिमौलितो ॥ १७ ॥ वाक्यार्थयोः स
 दृशयो रौक्या नोपो निदर्शना ॥ यदा तुः सौम्यता सेयं पूर्णंदोर
 कलंकता ॥ १८ ॥ अरण्यरुदितकृतं शर्वशरीरमुद्वर्तितं स्थितं

मधरोपितं सुचिरमृषरे वर्षितं च पुष्पमयनामितं बधिरकर्णजापुष्प
 तोष्णो धृतो धुसुरवेदपणो यद्वुधोजनः सेवितः ॥ १९ ॥ वदार्थवति
 मये केवदेत्यन्यानि दर्शना ॥ त्वनेत्रयुगुलं च तेलीला नीला जन्मनो बु
 ॥ २० ॥ वियोगे गौडनारीणां योगं उतल पांडिमा ॥ अदृश्यं तस्य स्व
 रीमंजरीगर्भरेणुषु ॥ २१ ॥ त्वयि सति शिवदातव्यं स्मर्धितानां मित दभ्य
 नमनुसरं तोदृश्यं तोर्धिसुहो ॥ चरमचरणधातेर्दुर्ग्रहं दोग्धुका
 माः कृपममनुसरामः कामधेनो स्थितायां ॥ २२ ॥ काजसेवामनुया
 नां मसिध्यानां बलेहने ॥ पंचाननपरिधौ गोव्याली वदनचुंबनां
 ॥ होम्यति तीर्षवो ह्यभिलुपुस्त्वङ्गुणार्णवां शोष २

कुक्कुटं अग्निदेहोदरे रूध्वमुक्षितो बलिनिग्रहे ॥ विधिविहरपद्मस्य ना लदेहो सुदे
 स्तवः ॥ १२५ ॥ ज्योत्स्ना न स्मरुण धवला विभ्रती तारका स्थी न्यतर्धान्य
 ३२ सनस्त्रिका न सिकाना त्रिकोपाली कीयं ॥ द्वीपाक्ष्मा द्वीपे नमति दध
 ती चंद्रमुद्रा कपोले न्यस्तं सिंहांजन परिमले लोचनस्य धलेन ॥ १२६ ॥
 अपरां बोधनं प्राहुः प्रियया सत्सदर्थयोः ॥ नश्येद्वा जविरो धीति क्षी
 णं च ह्येदये तमः ॥ १२७ ॥ उदनेव स वितापमेष पयति श्रियं ॥ विभा
 वयन्समृद्धीनां फलं सुहृदनुग्रहं ॥ १२८ ॥ न ते पदमवाप यो लघुर्देह
 येव स पतेदिति ध्रुवं ॥ शैल शैल शैल रगतः पद्मगोमेदमा नुत ध्रुतः

स्थिरा शैली गुणं तारवत्त बुध्या न वाध्यते ॥ रत्नदीपस्य हि शिखा वात्यया
 विन नाश्रयते ॥ १२९ ॥ तवा मृतस्य हि निपाद पंकजे निवेशिता मा कथमन्य हि
 श्रुति ॥ स्थिते रविदे मकरे दनिर्भरे मधुव्रतो ने क्षुरसं हि वीक्षते ॥ १३० ॥
 विद्वानेव हि जानाति विद्वज्जन परिस्मृतं ॥ न हि वंध्या विजानाति गुवं प्रस
 ववेदना ॥ १३१ ॥ यदि संति गुणाः पुंसां विकसत्येव ते स्वयं ॥ न हि कस्तूरिका
 मोदः शपथेन विभाव्यते ॥ १३२ ॥ चेद्विष प्रतिविबलं दृष्टो तत्तदं कृतिः ॥
 त्वमेव कीर्तिमान् राजन् विधुरेव हि कांतिमान् ॥ १३३ ॥ कामं नृपाः संतु स
 स्त्रो यो राजन्वती माहुरने न भूमि ॥ न क्षत्रतारा ग्रह संकुला वि

त। पल्लवतः कल्पतरोरपविशेषः करस्यतेवीर। भूषयतिकर्णमेकः परस्तुकर्णतिरस्कुरुते॥३॥

णि पयधः॥३॥ चूडामपदेधत्तेयोदेवरविमागतं॥ सतो कार्यातिथेयीबोधयनरुह
मेधिनः॥३॥ व्यतिरेकोविशेषश्चेदुपमानोपमेययोः॥ शैलाइबो-जनाः
संतः किंतुप्रकृतिकोमलाः॥३॥ रक्तस्त्वन्तवपल्लवेरहमपिस्त्राध्वेः
प्रियायागुणेः स्वांमायातिशिलीमुखास्मरधनुर्मुक्तास्तथामाम
पि॥ कांतप्रादतलाहतिस्तुदेतदन्ममायावयोः सर्वतुल्यमशो ४
ककेवलमिहयात्रासशोकःकृतः॥३॥ दृतरनिबध्नुष्टेःकोश
निषण्णस्यसहजमलिनस्य॥ कृपणस्यकृपाणस्यचकेवलमा
कारतोभेदः॥३॥ सहोक्तिःसहभावश्चेद्भासतेजननंजनः॥दिगं

त
 कुव० तमगमस्य कीर्तिः प्रत्यर्थिभिः सह ॥ ३२ ॥ अथासंश्रयते तत्ते विदपिना
 आतेव पाथे समं मूलं याति सरोजं तस्य जडता ग्लानेव मानेः सह ॥ ३३ ॥
 ३३ चामत्यहिमांस्तु विधितिरपिः सः सेवलोकेः समो निद्रागर्भं गुरुं संप्रापि
 ता शानिक्लोवको ताजनेः ॥ ३४ ॥ विनोक्तिश्चेद्दिना किंचित्प्रस्तुतं हीनमुच्य
 ते ॥ विद्यादृष्टापि सावद्या विना विनयसंपदं ॥ ३५ ॥ यश्च रामनवमं चतुर्थं च रा
 मो न पश्यति ॥ निंदितः स भवेत्लोके स्वात्माप्यनविगर्हते ॥ ३६ ॥ तच्च किंचिदु
 द्विनारम्यं विनोक्तिः सापि कथ्यते ॥ विना खलैर्धिभात्येषा राजेंद्र भवतः
 सभा ॥ ३७ ॥ अविर्भूते राशिनि तमसामुच्यमाने वरात्रिर्नेशस्यार्चिर्ह
 तनुजश्चिन्तमूर्धधूमो ॥ नोहेनांतर्वरतनुरियं लक्ष्यते मुक्तकल्पागं गायि ॥ ३८ ॥

स्तुत

शेषः पतङ्गकुषागृहीतवप्रसादः ॥ ३५ ॥ समासोक्तिः परिस्फूर्तिः प्रस्तुते प्रस्य
चेत् ॥ अयमेहीमुखे परं रत्नं स्तुतिचंद्रमाः ॥ ३६ ॥ व्यालकुचभारमाकुलव
क्वचं व्यालोलहारावलिप्रखंडलशोभिर्गंडयुगले प्रखेदिवक्रावुजं ॥ राश्व
दत्तकरप्रहारमधिकश्चासंरसादेतया यस्मात्कंदुकसादरं सुभगया संसे
व्यसेतुहती ॥ ३७ ॥ पुरायत्रस्तोतः पुलिनमधुना तत्र सरिता विपर्यासया
नोद्यनविरलभावः क्षितिर्लता ॥ बहोदृष्टं कालादपरमिव मन्वेव नमिदं
निवेशः शैलानां तदिदमिति बुद्धिं दृढयति ॥ ३८ ॥ निरीक्ष्य विद्युन्नयनैः
पयोदोमुखे निशाया मभिसारिकायाः ॥ धारा निपाते सह किं तु वा
तः श्रेयमित्यातेतरं ररपा ॥ ३९ ॥ अलंकारः परिकरः साभिप्राये विशेष

कुल० ॥ शुद्धांशुकलितोत्तसः स्तापहरतुवः शिवः ॥ ७५ ॥ नवप्रसादात्सुमायु
धोपि सहायमेकमधुमेव लब्ध्वा ॥ कुर्याद्हरस्यापि पिना कपाणे धैर्यं स्युति
१४ म० केमं च निनो न्ये ॥ ७६ ॥ सर्वांशुचिनिधानस्य कृतस्य विनाशिनः ॥ शरीर
नवत्मी ५ कस्यापि कले मूढाः पापानि कुर्वते ॥ ७७ ॥ व्यासने कतया स्थितं श्रुतिगणज
नवत्मी ६ केतोनामो नाभवमच्युतस्य सुमहत्मा च नानाविधं ॥ चित्रार्थो न
वृत्त्ययामच कथं सुत्राणि नासंगुर्देवत्वदुणवृदवर्णनमहं कर्तुं कथं ॥ ७८ ॥
कुर्यात् ॥ ७९ ॥ अतियजेत निजां यदि देवतासु मय तच्च वते लुपते पचं ॥ क्षिति
भूतिव सुदेव तका वयं वनवता नवता किमहि दुहा ॥ ८० ॥ साभिप्राये विज्ञेय
तुभवे सारिके राकुरः ॥ चतुर्णां पुरुषार्थानां दाता देवश्चतुर्भुजः ॥ ८१ ॥ कणी

कुव० ति॥ ५५॥ मेदमग्निमधुर्यमोपलादशितम्भाभवतमः॥ ५६॥ यस्तिमिरजंशिव्यथु
 ३५॥ वेधिरदोषमोषधिपतेरसनिधौ॥ ५७॥ रम्भादतिप्राप्तवतीः पलाकारं विवि
 क्तादतिवर्धयती॥ ५८॥ यस्यामलिदेष्टुनमद्वलीकांसमेवधूमिः बलमिथुवा
 नः॥ ५९॥ एतस्मिन्नधिकपयः प्रियंवहः सक्षोभं पृवत्तभुवाजवेननी
 ताः॥ ६०॥ वाल्मीकेररहितरामलक्ष्मणा नासाधर्म्ये दतिगिरामहास
 रस्यः॥ ६१॥ अप्रस्तुतप्रशंसास्यात्सा यत्र प्रस्तुताश्रया॥ ६२॥ एककृतीशकु
 तेषु को न्यशक्रान्नयाचते॥ ६३॥ आबधकृत्रिमसराजटिलोसमिति
 रासोपितो मृगतो पदवीयदिस्वा॥ ६४॥ मतेभुक् मतेव न लपटस्य नाद
 करिष्यति कथं हरिणाधिपस्य॥ ६५॥ अतश्चिद्रागिभूयांसिकेटकाद्यहो ३५॥

बहिः॥ ६६॥ कथं कमलनलस्य माभूवभंगुरागुरीगुणाः॥ ६७॥ विधायवेरंसा
 मर्षेनरोरोयउदासते॥ ६८॥ निक्षिप्योदधिषं कक्षे शेरते तेमिमोक्तं॥ ६९॥ सोहा
 दं स्वर्णरेखाणामुच्चावचमिदाशुभा॥ ७०॥ परोक्षमिति कोप्यस्ति परीक्षानि
 कषोपलः॥ ७१॥ अंकाधिशोपितमृगश्चंद्रमामृगलां धनः॥ ७२॥ केसरीनि
 सुरक्षितमृगयूथो मृगाधिपः॥ ७३॥ हतसारमिवेदुमं उल्लसयंतीवह
 नायवेधसा॥ ७४॥ कृतमध्याविलंबितोभ्यतेधृतगंभीरस्वनीस्वनीलिम॥
 ७५॥ आश्रित्य नूनममृतद्युतयः पदं ते देहस्योपनतदिव्यपदामिसु
 श्याः॥ ७६॥ लावण्यपुण्यनिधयंसुहृदित्वदास्ये विन्यस्य यंतिमिहिरप्रति
 मासमिन्नाः॥ ७७॥ नापत्वदं प्रिमस्वधावनतोपलयास्तत्कालिलेदक

कुव०

१६

णिका जलधिं प्रविष्टाः ॥ ता एव संस्पृशनेन घृणी मवं सो नूनं सैर्द्वे नवनी
तपदं प्रपन्नाः ॥ १ ॥ अस्मा श्रेष्ठति सोऽनुमाये मधुना हं स्य गवैरलं सेल्ला सर
पोयदिसाध्यतां परभृतेर्वाचं यमत्वं व्रतं ॥ अंगो नाम कठोरता यदि
दृष्टाया येन सामालती काति श्रेष्ठकमला किमत्र बहूना का पायमा
लं बला ॥ २ ॥ लज्जातिरश्वा यदि चेत्तसि स्यादसंज्ञा यं धवत राजपु
त्र्याः ॥ तं केन पाशं प्रसमीक्ष्य युयुर्वील प्रियत्वं शिथिलं च मर्यः ॥ ३ ॥
तां पत्रयोषधवरस्पतवस्मितस्य निश्वासमंदमस्तानि बुसीकृत ॥ ४ ॥
स्या ॥ एते कटं करचयादुव विप्रकीर्णा अवातृकस्य किरणा जगति भ्रम
ति ॥ ५ ॥ कालिदिब्रूहि कुमोदुव जलधिरहं नाम गृह्णासि कंचनो मे स्मा

इस्ते गुणान्वक्तु लिखितं हे हयाधिपः ॥ १ ॥ द्रष्टुमारवं उल्लः साक्षात्काह मेषकते गुणाः
ना ॥ २ ॥ नोर्थे संश्रय श्लेषो वर्ण्यो वर्ण्यो मया श्रितः ॥ सर्वदोषा धवः पायात्स योगं
गामदीधरत् ॥ ३ ॥ अजेन त्वं नृवं तुल्यं हरिणा हित सक्तिना ॥ ४ ॥ उच्चरद्भ्रुविकी
हि लालः शुशुभे वा नीपतिः ॥ ५ ॥ ज्ञातः काकोदरो येन द्रोण्यां कुरुणात्मना ॥ ६ ॥
पूतना मारणरयातः समस्तशरणं प्रभुः ॥ ७ ॥ नीता नामा बुली भावेलु
ध्ये भूरिशिली मुखैः ॥ ८ ॥ सदृशो वनवृध्नां कमलानां त्वदीक्षणे ॥ ९ ॥ अ
र साबुदयमारुः कातिमान्ति मंडलः ॥ १० ॥ राजा हरति लोकस्य हृदयं मृदु
मिः करे ॥ ११ ॥ अयमतिजरठाः प्रकासरुवं रत्नलघुविलं विषयो धरोप
रुहा ॥ १२ ॥ सततं मसुमुता मगम्य रूपाः परिणमिदिक्कुरिकाः स्तरी विभ

नर्मदादेवमपि वदसितेनामकस्मात्सप्तत्याः॥ मातृ न्येतर्हि कस्मादनुभवे सि व
मिलकुज्जले मालवीनां नेत्रां भोभिः किंसां समजनि कुपितः कुनलक्षणेण
पालः॥७०॥ प्रस्तुतेन प्रस्तुतस्य द्योतनेन स्तुता बुरः॥ किमुंग सत्यां मातृयां
केतक्यांकट केचया॥७१॥ कस्त्वमोः कथयामि देव ह त्वं मां विधिशक्नोति
कंबेरा ग्या दिंवक्षि साद्युविहितं कस्मादिदं कथ्यते॥ वामेनात्र वटस्तमध्वग
जनः सर्वोत्मना सेवते नष्टकापि परोपकारकर्णी मार्गस्थितस्यापि मे॥ २
॥७२॥ अथा सुता वदुपमं सहस्रं सुमंगलो लं विनोद यमनः सुमनीलता
सु॥ बाला मजा तरज संकलि का मै कामै काम कै ले व्यर्थं कदर्थं थ लि किं न
वमल्लिका याः॥७३॥ कोरादे मिथ दधाति नलिनी कोरं च चक्षुष्यं च ते चूत

कुव०

३७

सानवं कि सल संपुं स्को किला स्वादितं ॥ इत्याक ग्य निथः सखी जमवचः सादी
धि का वास्तदे चेलालेन शिरो धेदे स्तन तटे बिं बाधरं पाणिना ॥ ७४ ॥ रात्रिः शि
वा काच मसन्ति धत्ते विलोचने जागृत मप्रमत्ते ॥ समौ धर्मो युयोः स काशे स न ३
रका भविष्यत्यचिरेण कश्चित् ॥ ७५ ॥ बहंती सिंदूरं प्रवल्क कवरी भारति मिति
रचिषां वृद्धे बृद्धी कृतमिव नवीना क्व किरणं ॥ तनोतु क्षेमनस्तव वृद्धन सो
दयत्त हरी परी वाह स्त्रोत सरणिरिव सीमेत सरणिः ॥ ७६ ॥ अंगा संगि मृणा
लुकांडे मयते भृगावली नां खंचना सामौ क्तिक मिंद्र नील सरणि श्वासा ३ ७
निला ह्राहते ॥ दत्ते ये हिम वालुका पिबुच यो र्थत्ते क्षणं दीपतां तलायः
पतिला बुवत्करते ले धारा बुस ह्यते ॥ ७७ ॥ परिम्लानं पीनस्तन उचन स

कुव० ताद्रुष्टं युवाभ्यामास्यतामिह ॥२॥ देहि मत्कुंदं केराधेपरिधानं नमो गृहि
 तं ॥ इति विस्मयं सयं नीवीतस्याः कल्लो मदेस्तुव ॥३॥ उत्तिव्यो जस्तु
 ३ ति निर्दिष्टस्तुतिभ्यास्तुति निर्दिष्टो ॥ कस्त्वर्थं निविवेकस्तेन यं सेवापि
 मोदिव ॥४॥ कस्तेर्गोयं मदीयो धृत्येवं सतिमास्थिते ॥ सप्तस
 मिसमास्तदा भवति परिपथिनः ॥५॥ अथ दानवैरिणा गिरिजया
 र प्यर्धेहस्या हृतं देवेण जगती तले पुरह राभावे समन्मीलति ॥
 गंगासागरमंबरशशि कला नागाधिपः द्वातले सर्वज्ञत्वमधी
 श्वरत्वमगमत्वा मां च भिक्षाटने ॥६॥ कस्त्वैवानररामचं भवने द

लेखार्थं संवत्सरो कोयातः कुत्रपुरागतः सहनुमानिर्दग्धलेकापुरः ॥ बद्धो
 राक्षससुनुने निक्षिपिभिः सताडितस्तर्जितसंब्रीडात्त परामवो वनमृ
 गः कुत्रेन ज्ञायते ॥७॥ यदक्रमुहुरीक्षसे नयनिनां ब्रूषेन चाटुमृषाने
 षांगवचः शृणोषि न च ताम्रत्याद्याया चावशि ॥ काले बालत्वं गानिखा
 दसि परं निद्रासि निद्रागमे तन्मे ब्रूहि कुरंगकुत्र भवता किन्नामत्तं
 तपः ॥८॥ धन्याः खलु वनेवाताः कल्लाराः सुखशीतलाः ॥ राममि
 द्वावरश्यामये स्पृशत्यनिवारिताः ॥९॥ अजस्तुतज्जहोसास्यादज
 कोडे लुयास्तुतिः ॥ सुखं जीवति हरिणा वने षपरसेधिनः ॥१०॥ अ

कु० न० ० रयल सुत भेजल र भो कुरादिभिः ॥ १९१ ॥ सेयमप्रस्तुतैवात्रमृगवृत्तिः
 शस्यते ॥ राजा तु वर्तेन कुरु भिविजे नमनस्विना ॥ १९२ ॥ शिखरिणि कुरु
 १९३ भिस्नाम कियच्चिरं किमर्थानमसावकरोत्तपः ॥ तरुणियेनतवाधरपाट
 लं दशति विं व फलं शुकशावकैः ॥ १९४ ॥ निंदाया निंदया व्यक्तियुजै
 निंदेति गीयते ॥ विधेस निंध्यो यस्ते प्रागे कमेहत्तुष्टिरः ॥ १९५ ॥ विधिरे वा
 वविशेष गहणीयः करत्वे रट कस्त वायराधः ॥ सहकारतरोचका
 रये सो सहवा संरलेन को किलेन ॥ १९६ ॥ लावण्यद्रविणय यो नग
 हारितः केरो मनजितः स्वच्छंदं चरतोजनस्य हृदये चिंता ज्वरोनि १९७
 मितः ॥ १९८ ॥ पिस्वगुणानुरूपं मेणाभावात्सरा कोहता कोपे चेतसि

लोकं पश्यति यस्याधिः सयस्याधिं पश्यति ॥ ताभ्यामप्यपरिच्छेद्या विद्या विश्वगुरोस्तदाधि
 ॥ निवेद्येतां हंत समापयंतो शिरीषकोशमृदिमाभिमानं ॥ पादो कियदूरमिमो प्रयासे निस्सते तु छंदयं म
 गादुभयतस्तनोर्मध्यस्यांतः परिमितं नमप्राप्य हरितं ॥ इदं व्यस्तन्या संप्रशिधि
 लमुजाक्षेपचलने वृक्षांग्याः संतापं वदति नलिनी पत्रशायने ॥ १९९ ॥ पर्यायो
 संतुगम्यस्य वचो भंग्यंतरा श्रिये ॥ नमस्तस्मै ब्रूतो येन मुधाराहुवधूकुचो
 ॥ २०० ॥ देवं वंदे जलधिशरधिं देवता सार्वभौमं व्यासप्रज्ञाभुवनविदिताय
 स्यवाहायिवाहाः ॥ भूषापेटी भुवनमधरं पुष्करं पुष्पकाटी शारीपाताः
 रालमखमुखाश्चंदनं दुर्मनोभूः ॥ २०१ ॥ चक्राभिः तत्प्रसभाज्ञयेव च घा
 २०२ कारयोराहुधूजनस्य ॥ उगलिंगनोद्दामविलासवंध्यं रतोत्सवंचुंबन
 मात्रशेषं ॥ २०३ ॥ पर्यायो संतुदप्याहुवधूकुचो जे नृपसाधुनं ॥ मियोचूतल द्या

वेधसाविनिहितस्त्वन्मीमंसातन्वता ॥ ३२ ॥ ~~३२~~ ॥ स्वयमुक्तस्य प्रतिबोधो वि
चारणात् ॥ चंद्रसदृश्यात्मानमथवास्तिप्रियासुखं ॥ साहित्यपाथो निधिमे
थनीयं कर्णमृतं रक्षतुहे कंदो ॥ यत्तत्स्वदेत्यादुवलुठनायेकाव्यार्थचो
राप्रगुणी भवन्ति ॥ ३३ ॥ गृहेतु सर्वयदिवायेषेनास्ति तैस्सतिः कापि
कवीश्वरणा ॥ रत्नेषु लुप्तेषु बहुषु मत्तैरधा पिरत्ना करल्लुसि
धुः ॥ ३४ ॥ निषेधाभासमाक्षेपबुधाः कुचे नमन्वते ॥ नाहं दुतीतनोस्ता
पस्त्वस्तस्याः कालानलोपमः ॥ ३५ ॥ नरेन्द्रमौले नवयं राजसंदेशहारि
णः ॥ अगलकुटुबिनस्तेयनराजुः कश्चिदिष्यते ॥ ३६ ॥ आक्षेपो न्यायिधो
व्यक्ते निषेधे च तिरोहिते ॥ गच्छ गच्छ सिचेत्कान्ततत्रैव स्याज्जनिर्म

कु. नं. मै. ॥ ११ ॥ नन्विरे ममतापायतवयात्रा भविष्यति ॥ यदियासि सियातव्य
मलमाशंकयापिते ॥ १२ ॥ आभासत्वेविरोधं विरोधाभासं दृश्यते ॥ १३ ॥ स्वर
१० विनापितनिहारेणवक्षोजोतंहारिणो ॥ १३ ॥ प्रतीपमूपेरिवकिंततो व
भियाविरुध्यमेरपिभेतृतोद्धिता ॥ अमित्रजिमित्रजिहोसाजेस
यदिचाहृक्त्वारहृगप्यवर्तत ॥ १४ ॥ विभावनाविनापिस्यात्का
रणंकार्यजनमचेतु ॥ अथलाक्षारसासितंरक्तंलच्चरणद्वय ॥ १५ ॥
आपातस्वीयकादंब्यमसंस्पृष्टमलांबरं ॥ अप्रसादितसूक्ष्मं
जगदासीन्मनोहरं ॥ १६ ॥ वरतनुकवरीविधायिनासुरभिने

कु० नं० पतिराजेंद्रप्रतापतपनस्तवा॥ अनातत्रमुख्यसातपत्रेदिष्टं॥ ११॥ अका
 रणाकार्यजनचतुष्टयादिभावना॥ शिखादीणानि नादोयमदेतिमह
 ददत्ता॥ १२॥ विरुधाकार्यसंपत्तिर्दृष्टाकचिदिभावना॥ शीतांशुकिरणास्त
 चीहंतसंतापयंतितं॥ १३॥ उदितेकुमारसूर्यकुवलयमुल्लसतिभातिन
 हत्रं॥ मुकुलीभवतिचित्रपरराजकुमारपाणिपद्मानि॥ १४॥ अविवेकि
 कुचद्वंद्वं हंतुनामजगत्रयं॥ श्रुतिप्रणयिनोरक्षणोरधुक्तजनमारणं॥ १५॥
 कार्याकारणजन्माविदृष्टाकाचिदिभावना॥ यशःपयोराशिरभूक्
 रकल्पितरोस्तव॥ १६॥ जालालताहिरोजातुलतायां न जायेतेशो र
 तः॥ संप्रतिदिपरीतकनकलतायांगिरिद्वयं जाते॥ १७॥ कार्याजनि

विशेषोक्तिः सतिपुष्कलकारणे॥ इदिस्तेहस्रयोनाभूत्स्मरदीपेज्वलयवि॥ १८॥ अत्र
 रागवतीसंख्यादिवसस्तसुरसरः॥ अहोदेवगतिश्चिन्तातथाविन्नसमागमः॥ १९॥
 असंभवोर्थनिष्पत्तेरसंभाव्यात्ववर्णनं॥ कोवेदकोपशिशुकः शैलमुद्राटयेदिति॥
 अयेवाराभेकोनिलयदतिरत्नाकरदतिश्रितोस्माभिः स्तुत्वातरलितमनोभि
 र्जलसिंधिः॥ कएवंजानीतेनिजकरपुटीकोटरगतंक्षणदेनेताम्यत्तिमिमक
 रमाषास्यतिमुनिः॥ २०॥ विरुद्धेभिन्नदेशात् कार्यहेतोरसंगतिः॥ विष
 जलधरेपीतभूर्धिताः पथिकोगनाः॥ २१॥ अहोखलमुजगस्यविचित्रो
 यवधक्रमः॥ अन्यस्यदशतिश्रोत्रमन्यः प्राणेर्वियुज्यते॥ २२॥ अजस्रमा
 रोहसिदूरदीर्घासकल्पसोपानतसितदीयां॥ स्वासान् सर्वपत्यधिकं

कु० सं० पुनर्व्यानात्तवत्त्वमयतामवाप्य ॥ २३ ॥ अथापबल्लीसमुखायावन्नयतिक्कनां
 ॥ नात्कयासविशिरेभिद्यतेहृदयंममा ॥ २४ ॥ अन्यत्रकारणीयस्यततोन्वत्रकृतिश्च
 सा ॥ अन्यत्कतेप्रवृत्तस्यतदिरुध्वृतिःसद्या ॥ २५ ॥ अपारिजातांबसुधांचिकीर्ष
 १२ धातथाकृष्णाः ॥ गोत्रोधारप्रवृत्तोहिगोत्रोद्देरंपुराकरो ॥ २६ ॥ त्वत्त्वद्वरंउडित
 सपत्नविलासिनीनांभूषाभवेत्यभिनवाभुवनेकवीर ॥ नेत्रेषुककणमथोर
 बुपत्रवल्लीचोलेंदसिंहितिलकंकरपल्लवेषु ॥ २७ ॥ मोहजगत्रयभुवामपनेतु
 मेतदाहायरूपमखिलेश्वरदेहभाजा ॥ निःसीमकांतिसुखीरक्षिनामुने
 वमोहप्रवर्धयसिमुग्धविलासिनीनां ॥ २८ ॥ विषमैवैष्यतेयत्रचंदनान
 वरूपयोः ॥ केयंशिरोमृदंगीकृतावन्मदनज्वरः ॥ २९ ॥ अभिलषसि यदीदं
 वनेलक्ष्मीमृगास्याः पुनरपि सरुदध्यो मज्जसंक्षालयान्के ॥ सुविमलं

स्वेननरेद्रपालिनांअपचितबुसुमापियल्लरीसमजनिवृत्तनिलीनष
 दहा ॥ ३० ॥ हितूनामसमग्रत्वेकोयोत्पत्तिश्चसामता ॥ अस्त्रैरलीक्ष्ण
 कठिनैः सुलभैः जगज्जयतिमन्मथः ॥ ३१ ॥ उद्यानमारुतोद्युतोद्युतचंपकरे
 णवः ॥ उदश्चयंतिपांथानामस्पृशतोविलोचनैः ॥ ३२ ॥ कार्कोत्प
 तिःसुतायास्यासत्यपिप्रतिबंधिके ॥ नरेद्रानेवतेराजन्द्शत्यसि
 चित्रेद्रुजंगमः ॥ ३३ ॥ चित्रं बतवतमच्चित्रमेतद्वचित्रं जानोदेवादचित
 घटनासविधाताविधातायल्लिबानां परिणतफलस्फूर्तिरा
 स्वादनीयायत्रेतस्याः कबलाकोविदः काकलोकः ॥ ३४ ॥ चित्रं त

रुदसमालंकार
 मुदाहरणं ॥

मथविबंपारिजातप्रसूनेस्सुरभयवदनोचेत्तं कृतस्यामुखं ^{३०} वि
 रूपकार्यस्योत्पत्तिस्परं विषमं मतं ॥ कीर्तिं प्रसूते च वत्तां श्यामातवर
 पाणिका ॥ ३१ ॥ अनिष्टस्याद्यवाप्तिश्चतदिष्टार्थसमुद्यमात् ॥ मध्या
 शयाहिमंजूषां हृद्धारवुस्तेन भक्षितः ॥ ३२ ॥ गोपालदूतिद्वयत्वेन य
 रक्षीरवांचया ॥ श्रितो मातृस्तनक्षीरमप्यलब्धं तया कृतं ॥ ३३ ॥ दि
 विश्रितवतश्चंद्रः संहिकेयमयादुवि ॥ शशस्य यत्र यत न्वंगीसा प्र
 यस्यत तोभयं ॥ ३४ ॥ दिधक्षन्मास्तेर्वा ततमादीप्य दृशाननः ॥ आ
 ल्मीयस्य पुरस्यैव सद्यो दून्व भूत् ॥ ३५ ॥ पद्मातपत्ररसिके सरसी

ठनम

बुधल० मू० रुहस्य किं बीजमर्पयतु मिथ्या सिया पिकायां ॥ कालः कलिर्जगदिद
नकृतज्ञमज्ञे स्थित्वा हरिष्यति मुखस्य तवेव लक्ष्मी ॥ १२४ ॥ शिवो
सिमुचशैले विभूमौ वयमिति वदन् सुशिथिलभुजः ॥ भरभुग्नावित
तबोधः पुणोपेषु हसन् रिजयति हि लोकैकलोकमपहातुमये नृणां
कोजातो मुखं तव पुनस्त्रिलोक्यते न ॥ तत्रापि कल्पयसितं चिकलेक ॥
रेखां नायः समाश्रित जनहि कलेकयति ॥ १२५ ॥ शायोप्यदृष्ट न या
ननपद्मशोभे सा नृगृहो भगवता मयि पातितो ह ॥ कृष्णो दहनपि
खलु सिति मिथ्यै ध्वो बीजप्ररोहजननी दहनः करोति ॥ १२६ ॥

कुवल्गुम० सिद्धा श्री खंड खंडतदुपरिमुकुली भूतनेत्राधमंती रवासा मोदप्रसन्नैमधुकर
 पदले धूमशंकोकरोति ॥ १४४ ॥ सेमस्यादूर्णनेयत्र घटनानुरूपयोः ॥ स्वा
 स्वानुरूपकृतं समहारिणवृक्षमंडलं ॥ १४५ ॥ कौमुदीवत् हि नोऽनुमंडलं जहवी
 वशाशिरवंडमंडनं ॥ वक्ष्यकीतिरतुस्तु ममितात्मा विभितिनरसिंहं नृ
 पते ॥ १४६ ॥ सा रूप्यमपि कार्यस्य कारणेन स मे विदुः ॥ नीचप्रवणतात्
 क्ष्मीजलजायास्तवोचिता ॥ १४७ ॥ दवदहनं नृत्वं नो धूमो घनतामवा
 प्यवर्षेत्तं ॥ अशमयति तद्युक्ते सोऽपि हितमेव निर्देहति ॥ १४८ ॥ आदोहा १४
 लाहलहं भुजे जादत्तहस्तावलंबो बाल्ये शंभोर्निटिलमहसाबध
 मेऽनीतिस्तु ॥ औढोराहोरपि मुखविषेणांतरंगीकृतो यः सोऽयं चंद्र

अत्र सीमांतकार्येनाह कारिकाः रजनी ।

श्रीगणेशायनमः॥ ॥अमरीकवरीभारभ्रमरीमुखरीकृतं॥
दरीकरोतुदुरितं गौरीचरणपंकजं॥१॥परस्परतपःसंपत्कला
धितपरस्परौप्रपंचमालापितरौप्राचो जायापतीस्तुमः॥२॥उ
द्वाद्ययोगकलयाहृदयाज्जकोशं च न्यैश्चिरादपियथारुचिगृह्य
माणः॥३॥यःप्रसुरत्यविरतपरिपूर्णरूपःश्रेयःसमेदिशतुशस्व
तिकंमुकुटः॥४॥अलंकारेषु बालानामवगाहनसिद्धये॥तलि
तःक्रियतेतत्पांलक्ष्यलक्षणसंग्रहः॥५॥येषांचंद्रालोकेदश्य
तेलक्ष्यलक्षणश्लोकाः॥प्रायस्तदेवतेषांमितरेषांत्वमिनवा

पंचमषष्ठ्यनुदेशात्। दशैकोनविंशीषष्ठि
 षट्कोपिपञ्चमः। स्वरोपिषष्ठ्यकोभवति। दशै
 षष्ठ्यकोऽपि।

१ अथ नरगुंदपुरवाससुब्रह्मण्ययः

२ विशेषः

३ एकैकमात्रयेतरोत्तरमुद्योत्ता

श्रीरत्नोत्तरागविवोधग्रंथसारसंग्रहः क्रियते। तत्र पंचविवेकाः प्रकरणापरपर्यायाः। तत्रगी
 तद्विधामार्गोदेशीयेति। तत्र सदिगमपधनयः सप्तशुभाः विकृताः कैशिकि निषादादयोदशस्वराः।
 उभयेमिलित्वा सप्तदशभवंति। एकमात्रोच्चारणसमकालोध्यनोऽश्रुतिः। एतादृशां ह्यविशतिः। सु
 तयः सप्तदशानां स्वराणां परमावधिः। तत्रक्रमस्तु। प्रथमश्रुतौ कैशिकि निषादः। १। द्वितीयश्रु
 तौ काकली निषादः। २। तृतीयश्रुतौ मृदुषड् निषादः। ३। चतुर्थश्रुतौ शुधषड्। ४। पंचमषष्ठ्यश्रुतौ नैकोपिपञ्च
 मः सप्तदशान्यतमोभिव्यक्तोभवति। सप्तमश्रुतौ शुधषड्। ५। अष्टमश्रुतौ तीव्ररुषभः। ६।
 नवमश्रुतौ शुधगांधारः। ७। दशमश्रुतौ साधारणगांधारः। ८। एकादशमश्रुतौ अंतरगांधारः। ९।
 द्वादशमश्रुतौ मृदुमध्यमगांधारः। १०। त्रयोदशमश्रुतौ शुधमध्यमः। ११। चतुर्दशमश्रुतौ मको
 पिस्वरः। १२। पंचदशमश्रुतौ तीव्रतममध्यमः। १३। षोडशमश्रुतौ मृदुपंचममध्यमः। १४। स
 प्तदशमश्रुतौ शुधपंचमः। १५। अष्टादशमश्रुतौ नैकोविंशतिः। १६। उद्देश्यश्रुतौ मृदुषड्। १७।
 विंशतितमश्रुतौ शुधषड्। १८। एकविंशतितमश्रुतौ तीव्रषभः। १९। द्विविंशतितमश्रुतौ
 मश्रुतौ शुधनिषादः। २०। संकलनायां। कैशिकि निषादः। १। काकली निषादः। २। मृदुष
 षड्। ३। शुधषड्। ४। शुधषभः। ५। तीव्रषभः। ६। शुधगांधारः। ७। साधारणगांधारः। ८। अंतरगांधारः। ९।
 मृदुमध्यमगांधारः। १०। शुधमध्यमः। ११। तीव्रतममध्यमः। १२। मृदुपंचममध्यमः। १३। शुध

पंचमषष्ठ्यश्रुतौ नैकोपिपञ्चमः। १४। सप्तदशमश्रुतौ शुधषड्। १५। अष्टमश्रुतौ तीव्ररुषभः। १६।
 नवमश्रुतौ शुधगांधारः। १७। दशमश्रुतौ साधारणगांधारः। १८। एकादशमश्रुतौ अंतरगांधारः। १९।
 द्वादशमश्रुतौ मृदुमध्यमगांधारः। २०। त्रयोदशमश्रुतौ शुधमध्यमः। २१। चतुर्दशमश्रुतौ मकोपिस्वरः। २२।
 पंचदशमश्रुतौ तीव्रतममध्यमः। २३। षोडशमश्रुतौ मृदुपंचममध्यमः। २४। सप्तदशमश्रुतौ शुधपंचमः। २५।
 अष्टादशमश्रुतौ नैकोविंशतिः। २६। उद्देश्यश्रुतौ मृदुषड्। २७। विंशतितमश्रुतौ शुधषड्। २८।
 एकविंशतितमश्रुतौ तीव्रषभः। २९। द्विविंशतितमश्रुतौ मश्रुतौ शुधनिषादः। ३०।

अथशुभपडादिः सप्तविधः स्वरोयत्रचतुःश्रुतिकहेनप्रयोगेविवक्षितस्तत्रतीव्रहेनोच्य
 तौ। यत्रपंचश्रुतिकहेतीव्रतरहेनैषदश्रुतिकहेतीव्रतमहेनोच्यते। इतिद्वितीयोऽंशः॥२॥ अथ
 वक्ष्यमाणरागमेकेषुतीव्र्यादिशब्देर्विनियुज्यमानस्वराणामविकृतानां विकृतानां वावक्ष्यमा
 णरीत्याषडादिप्रयोगपूर्वकमेवप्रयोगानेयमार्थपूर्वकिसप्तदशोतर्गताएवके॥ येपंद्रोशः॥ न
 भेदेरनूयते। तीव्ररि१ तीव्रतररि२ तीव्रतमरि३ साधारणांतर५ मृदुमध्तीव्रतमग७ तीव्र
 तमम८ मृदुप९ तीव्रध१० तीव्रतरध११ तीव्रतमध१२ कैशिकि१३ काकलि१४ मृदुसा१५
 इतिपंचदशभेदा इति।

अंतरगोधारः	५	काकलीनिषादः	१
मृदुमध्यमगोधारः	६	मृदुषड्जनिषादः	२
मृदुपंचममध्यमः	७	साध्यादणगोधारः	३
		अंतरगोधारः	४
		मृदुमध्यमगोधारः	५
		मृदुपंचममध्यमः	६
		काकलीनिषादः	७
		मृदुषड्जनिषादः	८
		साध्यादणगोधारः	९
		अंतरगोधारः	१०
		मृदुमध्यमगोधारः	११
		मृदुपंचममध्यमः	१२
		काकलीनिषादः	१३
		मृदुषड्जनिषादः	१४
		साध्यादणगोधारः	१५
		अंतरगोधारः	१६
		मृदुमध्यमगोधारः	१७
		मृदुपंचममध्यमः	१८
		काकलीनिषादः	१९
		मृदुषड्जनिषादः	२०
		साध्यादणगोधारः	२१
		अंतरगोधारः	२२
		मृदुमध्यमगोधारः	२३
		मृदुपंचममध्यमः	२४
		काकलीनिषादः	२५
		मृदुषड्जनिषादः	२६
		साध्यादणगोधारः	२७
		अंतरगोधारः	२८
		मृदुमध्यमगोधारः	२९
		मृदुपंचममध्यमः	३०
		काकलीनिषादः	३१
		मृदुषड्जनिषादः	३२
		साध्यादणगोधारः	३३
		अंतरगोधारः	३४
		मृदुमध्यमगोधारः	३५
		मृदुपंचममध्यमः	३६
		काकलीनिषादः	३७
		मृदुषड्जनिषादः	३८
		साध्यादणगोधारः	३९
		अंतरगोधारः	४०
		मृदुमध्यमगोधारः	४१
		मृदुपंचममध्यमः	४२
		काकलीनिषादः	४३
		मृदुषड्जनिषादः	४४
		साध्यादणगोधारः	४५
		अंतरगोधारः	४६
		मृदुमध्यमगोधारः	४७
		मृदुपंचममध्यमः	४८
		काकलीनिषादः	४९
		मृदुषड्जनिषादः	५०
		साध्यादणगोधारः	५१
		अंतरगोधारः	५२
		मृदुमध्यमगोधारः	५३
		मृदुपंचममध्यमः	५४
		काकलीनिषादः	५५
		मृदुषड्जनिषादः	५६
		साध्यादणगोधारः	५७
		अंतरगोधारः	५८
		मृदुमध्यमगोधारः	५९
		मृदुपंचममध्यमः	६०
		काकलीनिषादः	६१
		मृदुषड्जनिषादः	६२
		साध्यादणगोधारः	६३
		अंतरगोधारः	६४
		मृदुमध्यमगोधारः	६५
		मृदुपंचममध्यमः	६६
		काकलीनिषादः	६७
		मृदुषड्जनिषादः	६८
		साध्यादणगोधारः	६९
		अंतरगोधारः	७०
		मृदुमध्यमगोधारः	७१
		मृदुपंचममध्यमः	७२
		काकलीनिषादः	७३
		मृदुषड्जनिषादः	७४
		साध्यादणगोधारः	७५
		अंतरगोधारः	७६
		मृदुमध्यमगोधारः	७७
		मृदुपंचममध्यमः	७८
		काकलीनिषादः	७९
		मृदुषड्जनिषादः	८०
		साध्यादणगोधारः	८१
		अंतरगोधारः	८२
		मृदुमध्यमगोधारः	८३
		मृदुपंचममध्यमः	८४
		काकलीनिषादः	८५
		मृदुषड्जनिषादः	८६
		साध्यादणगोधारः	८७
		अंतरगोधारः	८८
		मृदुमध्यमगोधारः	८९
		मृदुपंचममध्यमः	९०
		काकलीनिषादः	९१
		मृदुषड्जनिषादः	९२
		साध्यादणगोधारः	९३
		अंतरगोधारः	९४
		मृदुमध्यमगोधारः	९५
		मृदुपंचममध्यमः	९६
		काकलीनिषादः	९७
		मृदुषड्जनिषादः	९८
		साध्यादणगोधारः	९९
		अंतरगोधारः	१००

१५

२

एवमुक्तं पंचदशभेदेषु कैशिक्यादिप्रानिस्विकनामभिर्विकृताः सप्तोक्ताः। ~~ती~~ व्रतमध्य
 शब्देन कैशिकीनिषादः। ती व्रतमारशब्देन साधारणगंधारः। दो विकृतौ प्रयोजनार्थं पुन
 रुक्तौ। ती व्रतमध्यमती व्रतमध्यमती व्रतमध्यमती व्रतमध्यमती इति द्वादशविकृताः। १२। ती
 व्रतैरिशब्देन शुद्धगंधारः। ती व्रतमगशब्देन शुद्धमध्यमः। ती व्रतरधशब्देन शुद्धनिषादः।
 इति त्रयः शुद्धस्वराः। शुद्ध ३ विकृतौ १२ भयसंकुलनामां पंचदशभेदाः संपद्यन्ते। तत्र कै
 शिकी साधारणोपनरुक्तौ। अतः सप्तदशभेदांतर्गता दशापि विकृतास्त्रयः शुद्धा इति त्र
 यो दशा त्रसंगृहीताः। अवशिष्टास्तु शुद्धाः। षड्ज पूर्वमपंचमधैवताश्चत्वारः। अत्र पंच एव
 दशभेदनिरूपणफलं तु। पंचदशभेदवाचकशब्दैर्यत्राग्रे मेले विनियोग उच्यते। तत्र
 षड्ज पूर्वकमेव ती व्रयादि त्रितयप्रयोगः ३। ऋषभ पूर्वकमेव साधारणादिचतुष्टयप्र
 योगः ४। गंधार पूर्वकमेव ती व्रतममादि द्वितयप्रयोगः २। पंचम पूर्वकमेव ती व्रधा
 दि त्रितयप्रयोगः ३। धैवत पूर्वकमेव कैशिक्यादि त्रितयप्रयोगः ३। तेनोक्तं पंचदश
 भेदवाचैभिर्नैः सरिगमपधानिशब्दैर्यत्राविति क
 योगस्तत्र नायं षड्जादिप्रयोगपूर्वकप्रयोगनिय
 मः किंतु यथेच्छप्रयोगः। अत्र दशापि विकृताः पंच
 दशेषु साक्षात् केचिदुदाहरणोक्ताः सन्ति। शुद्धास्त्र
 कैनि

१ ती व्रयादि त्रयं १ षड्ज पूर्वकं १
 २ साधारणादि चतुष्टयं २ ऋषभ २
 ३ ती व्रतममादि द्वयं ३ गंधार ३
 ४ ती व्रधादि त्रयं ४ पंचम ४
 ५ कैशिक्यादि त्रयं ५ धैवत पूर्वकं ५

२

२ अतः पूर्वोक्ताः पंचदशभेदाः शुभषड्जादयः सन्तेति द्वाविंशतिभेदाः बक्ष्यमाणप्रस्तारनष्टोदिएसंख्या
 यो गांधारमध्यमनिषादास्तु नामांतरैरेवाक्ताः। अतः सरिगमपधानि शोदैर्विनियोगेनायं निर्णयः
 नियमः ३ इति तृतीयोऽंशः ॥ ३ ॥ षड्जं मयूराब्रुवते १ गावस्तृषभभाषिणः २ अजाविकंतु
 गांधारं ३ क्रौंचः कृगनिमध्यमं ४ पुष्यसाधारणे कालेपिकः कुजति पंचमं ५ धैवतं केष
 तेवाजी ६ निषादं ब्रुवते गजाः ७। येषां श्रुतिस्वरग्यामजात्यादिनियमो नास्ति। नानादेश
 गतिः कृगयादेशीरागास्तुने स्मृताः। भैरवादिशास्त्रनियतं लोक रुचिकरं प्रस्तुवानवागी
 तमार्गस्तु न्निर्गतं लोक रुचिकरं गानं देशी। पूर्वोक्ताः सप्तदशापि स्वराः प्रत्येकं मंद्रमध्यता
 रस्थानभेदेनात्रिधा। ते पुनर्वादी १ संवादी २ विवादी ३ अनुवादी ४ तिभेदेन चतुर्विधाः। यः
 स्वरः प्रयोगे ग्रहाशान्यासापन्यासहादिनावक्ष्यमाणे न पुनः पुनरावर्त्तमानो रागप्रतिपादकमेव
 मुरव्यताद्राजे वराजावादी सुच्यते ॥ १ ॥ ययोस्तु मध्ये द्वादशाष्टौ वा विज्ञानी याः श्रुतयो व्यवधायकास्तौ
 मुरव्यरागरं मुक्तस्वनिर्वहकत्वादमात्यावेवात्मात्यौ प्रिया संवादिनौ ॥ २ ॥ संवादिसं यथा षड्ज
 श्रुतिकत्वात्समश्रुतिकश्च। एवं ऋषभस्य धैवतः। गांधारस्य निषादः। मध्यमस्य षड्जः। पंचमस्यापि
 षड्जः। धैवतस्य ऋषभः। निषादस्य गांधारः। एवं विकृतेष्वपि संवादिसंज्ञेयं। एकश्रुतंतरितो विवादि
 यो द्विश्रुतंतरमेकश्रुता। एवं धैवतनिषादो द्विश्रुतविवादिनौ। एकमन्यराशिः
 ६ चतुःश्रुतिक षड्जं त्रिश्रुतिक गांधारहादि समानाधिकरणसमश्रुतिकौ

चतुर्विधमश्रुतिकं षड्जं त्रिश्रुतिकं गांधारं त्रिश्रुतिकं मध्यमं त्रिश्रुतिकं पंचमं त्रिश्रुतिकं ऋषभं त्रिश्रुतिकं निषादं त्रिश्रुतिकं

१ एकादशशोतरवर्जित

३

अनुवादिनस्तु शेषाभ्याः । द्वा ~~द्वे~~ न्यतमश्रुसंतरितावादिनः संवादिनो वा भूतस्था
 नीया अनुवादिन इत्यर्थः । अनुवादिनं यथा षड् स्वरिगधनयः । गांधारस्वसमर्पः । प्रथम
 स्वरिगधनयः । पंचमस्वरिगधनयः । धैवतस्य संगमपाः निषादस्वसमर्पः । इति वादि
 संवाद्यनुवादि विवादिनः । इति चतुर्थोऽंशः । १४ । चतुःश्रुतिकपंचमापरपर्यायशुद्धपंचमयुक्तस
 निशुद्धषड् सहितसंज्ञः । इति शुद्धाविकृतस्वरैष्वयथासंभवं प्रयुज्यमानैस्वरसमूहः षड्
 प्रथमग्रामः । त्रिंश्रुतिकपंचमापरपर्यायमृदुपंचममध्यमयुक्तसंज्ञः शुद्धमध्यमसहितसंज्ञः शु
 धाविकृतस्वरैष्वयथासंभवं प्रयुज्यमानैस्वरसमूहो मध्यमग्रामो द्वितीयः । देशीरागेषु च
 केतपंचमसंज्ञो केनङ्गीकारेण मृदुपंचममध्यमारव्यः पंचमिद एव देश्यानां सति मध्य
 मग्रामस्य देश्याप्रयोग एव नास्ति । मार्गे तु भयग्रामप्रयोग्यं गीक्रियत एव । तेन केचन गो
 ग्रामसहितारागाः केचन तद्रहिता इति देश्यां मार्गे विरागद्वैविध्यं ज्ञेयं । गांधारग्राम
 स्य तु देवलोक एव प्रयोगो न भूलोक इति सर्वसंमतं । गांधारग्रामलक्षणं तु ग्रंथांतराज्ञेयं ।
 इति ग्रामत्रयं । इति पंचमोऽंशः । १५ । अनुनस्वमाणेष्वेकोनपंचाशश्च शुद्धतानेषु मध्ये केचुचिता
 नेषु षड्जग्राममध्यमग्रामतृप्रयोजकपंचमस्वरलोपान्तानानां तत्तद्ग्रामीयत्वव्यवहारः
 कथमिति चेदुच्यते । तत्र ग्रामतृप्रयोजकपंचमाभावेऽपि तत्तद्ग्रामीयत्वेन शास्त्रीयार्थरू
 ढिरिति स्वरकलानिधिग्रंथकारेणाभ्यधाया । इति षष्ठोऽंशः । १६ ।

४

३

स्वरसप्तकस्य ग्रामद्वयान्यतरस्मिन् ननु क्रमेणारोहणमवरोहणं यत्सामूर्च्छना। सा सप्त
विधा। यथा। तत्र मध्यस्थाने स्थित्या प्रथमा गेया। अथ द्वितीयादिकाः षट्मंद्रस्थानेषु

१ सरिगमपधानि। निधपमगरिस। इत्युत्तरमंद्रा।
२ नि सरि ग म प ध। ध प म गरि स नि। इति रजनी।
३ ध नि सरि ग म प। प म गरि स नि ध। उत्तरा।
४ प ध नि सरि ग म। म गरि स नि ध प। शुद्ध षड्जा।
५ म प ध नि सरि ग। ग रि स नि ध प म। मत्सरी कृता।
६ ग म प ध नि सरि। रि स नि ध प म ग। अश्वक्रांता।
७ रि ग म प ध नि स। स नि ध प म गरि। अभ्युद्विता।

स्थित्या गेया इति नियमः। अथेग्रामाश्च
येण सविक्रुस्था विक्रुस्था च स्वरसामूहस्या
मोहणमेव न त्ववरोहणं यत्स क्रमः। षट्
स्वरंगानं रवाडवं। पंचस्वरमोहवं। सप्त
स्वरसंपूर्णं। रवाडविता ओटविता श्चारी
हिता एव न त्ववरोहिताः सप्तमूर्च्छनाभि
लितानवाबुधयः ४९ शुद्धतानसंज्ञकाः।
तत्र षड्जग्रामे पर्यायेण सरिपनिभिश्च त्व

भिः क्रमेण हीना एकैकामूर्च्छनाः रवाडविता सती च त्वविधाभूता सप्तमूर्च्छना
मिलितारवाडविता अष्टाविंशतिः शुद्धताना भवन्ति। तथा षड्जग्रामे एव एकैकामूर्च्छनाप
र्यायेण सपाभ्यां १ गनिभ्यां २ रिपाभ्यां ३ क्रमेण हीना ओटविता त्रिविधाभूता सप्तमूर्च्छना
मिलिता ओटविता एकविंशतिः शुद्धतानाः। रवाडविता अष्टाविंशति रौटविता एक
विंशति मूर्च्छना उभयो मिलिताः षड्जग्रामे नवांबुधयः ४९ शुद्धास्ताना भवन्ति।
मध्यमग्रामे तु एकैकामूर्च्छना पर्यायेण सरिपेस्त्रिभिः क्रमेण हीना रवाडविता सती

प्रत्येकं

त्रिविधाभूता सप्तमूर्च्छना मिलित्वा एकविंशतिः षाट् विताः शुभास्तानाः २१। एवं पर्या-
येण सप्तमूर्च्छना गानिभ्यां २ रिपाभ्यां ३ क्रमेण हीना ओट् विताः सप्तमूर्च्छना एकविं-
शति २१ रिते श्वाट् विता २१ ओट् विता २१ अमिलित्वा द्विचत्वारिंशत् ४२ मध्य-
प्रग्रामेशुभास्ताना भवति। इति सप्तमोऽंशः ७। सप्तस्वरा सप्तमूर्च्छनाः पूर्णाः। एकेकांशे पृथक् पृथक्
स्वरत्यागे सति षट् स्वराद्येकस्वरताः पृथक् पृथक् स्थापिता मूर्च्छना अपूर्णाः। अधः पूर्णा अपूर्णा विता
र्णां मूर्च्छना एकोदिस्वरव्यत्यासेन उच्चारिता विविधाः सत्यः कूटतान संज्ञका भवति। अथ पूर्णा पूर्ण
पूर्ण कूटतान संख्या ५०४०। अथा पूर्ण कूटतान संख्या १। तत्र षट् स्वर कूटतान संख्या ७२०।
पंचस्वर कूटतान संख्या १२०। चतुःस्वर कूटतान संख्या २४। त्रिस्वर कूटतान संख्या ३६। द्विस्वर कूटतान संख्या ३६। एकस्वर
कूटतान संख्या ११। इयं सप्तस्वरीत्येकस्वरताया एस्या मूर्च्छना योः सवधिनां कू-
टतानां संख्या ५०४०। इयं सप्तगुणित सप्तमूर्च्छना सवधि सर्व कूटतान संख्या षड्गु-
ण भवति ४१३८९। गानक्रिया स्वराणां यो वर्णः सकथितश्चतुर्भेदः। स्थाया गाने
१२० इत्यष्टमोऽंशः ८। रोहो वरोही संचारीति। इति वर्णः सावेशोषवर्णगुणकोलं का-
२४ अथ कूटतानां संख्या ११२०। विशेषानियतस्वरभागापरपर्यायाः कलाः तेलं का-
६ रव्या १ प्रस्तार २ नृ- रा अत्र चतुस्त्रिंश ३४ दुच्यंते। अलंकाराः स्वरो म न प्र यु ज्य मा-
२ दि ए अनिर्णयोतिर्वि- द्रो म दुः २ प्र स त्र ३ इति संज्ञावान्। स तुल्ये च नो विंदु शिरा- नो म प्र-
१ स्तुतं ताने होत इति म-
पर ३ ला दे व हो यः इति न-
वमोऽंशः ९।

४ इति दशमोऽंशः १०।

४

५ तिः शुचेर्गत्साधारणतश्चष्टश्रुतिकः ॥ १० ॥ रिर्नर्थे ॥ भोनेः कैशिकिनश्चष्टश्रुतिर्गोमात्रा।
 किं तूकैरिधगमाना व्यवहृतये एथगिमाः संज्ञाः ॥ ११ ॥ तीव्ररिः सप्तविकृतातिरिक्तो विकृतः ॥ ११ ॥
 तीव्रतरिर्गंधार एव २ तीव्रतमरिः साधारणगंधार एव ३ तीव्रधः सप्तातिरिक्तो विकृतः ४
 तीव्रतरधोनिषाद एव ५ तीव्रतमधः कैशिकीनिषादः ६ तीव्रतमगंधारो मध्यम एव ७ ती
 व्रतममध्यमः साधारणादिसप्तविकृतः ८ ॥ इष्टसुत्रयोतिरिक्तो स्तीव्ररिस्तीव्रधस्तीव्रतमम
 इति विकृताः पूर्वे साधारणदयः सप्तेतिदशविकृताः सप्तप्रकृता इति सप्तदशो भवेमिति
 श भवत्येभ्यो न्येगीताहाः स्वेन संतीतिरागव्यवोधसिधातः ॥ इति द्वादशोऽंशः ॥ १२ ॥ इति रागपि
 स्व बोधसारसंग्रहे सुप्रहण्य मज्ज प्रणीते श्रुतैसादिसंग्रहनामा प्रथमविवेकः ॥ १३ ॥

अथदितीयविवेकः ॥
 वक्ष्यमाणवीणायां
 वादकवामभागारि
 क्रमेण चतुर्थी
 त्रीतनश्रुतिस्मरः
 १ तीव्ररिः
 २ तीव्रधः
 ३ तीव्रतमम
 ४ तीव्रतमधः
 ५ तीव्रतमगंधारो
 ६ तीव्रतममध्यम
 ७ तीव्रतममध्यम
 ८ तीव्रतममध्यम
 ९ तीव्रतममध्यम
 १० तीव्रतममध्यम
 ११ तीव्रतममध्यम
 १२ तीव्रतममध्यम
 १३ तीव्रतममध्यम
 १४ तीव्रतममध्यम
 १५ तीव्रतममध्यम
 १६ तीव्रतममध्यम
 १७ तीव्रतममध्यम
 १८ तीव्रतममध्यम
 १९ तीव्रतममध्यम
 २० तीव्रतममध्यम
 २१ तीव्रतममध्यम
 २२ तीव्रतममध्यम
 २३ तीव्रतममध्यम
 २४ तीव्रतममध्यम
 २५ तीव्रतममध्यम
 २६ तीव्रतममध्यम
 २७ तीव्रतममध्यम
 २८ तीव्रतममध्यम
 २९ तीव्रतममध्यम
 ३० तीव्रतममध्यम
 ३१ तीव्रतममध्यम
 ३२ तीव्रतममध्यम
 ३३ तीव्रतममध्यम
 ३४ तीव्रतममध्यम
 ३५ तीव्रतममध्यम
 ३६ तीव्रतममध्यम
 ३७ तीव्रतममध्यम
 ३८ तीव्रतममध्यम
 ३९ तीव्रतममध्यम
 ४० तीव्रतममध्यम
 ४१ तीव्रतममध्यम
 ४२ तीव्रतममध्यम
 ४३ तीव्रतममध्यम
 ४४ तीव्रतममध्यम
 ४५ तीव्रतममध्यम
 ४६ तीव्रतममध्यम
 ४७ तीव्रतममध्यम
 ४८ तीव्रतममध्यम
 ४९ तीव्रतममध्यम
 ५० तीव्रतममध्यम
 ५१ तीव्रतममध्यम
 ५२ तीव्रतममध्यम
 ५३ तीव्रतममध्यम
 ५४ तीव्रतममध्यम
 ५५ तीव्रतममध्यम
 ५६ तीव्रतममध्यम
 ५७ तीव्रतममध्यम
 ५८ तीव्रतममध्यम
 ५९ तीव्रतममध्यम
 ६० तीव्रतममध्यम
 ६१ तीव्रतममध्यम
 ६२ तीव्रतममध्यम
 ६३ तीव्रतममध्यम
 ६४ तीव्रतममध्यम
 ६५ तीव्रतममध्यम
 ६६ तीव्रतममध्यम
 ६७ तीव्रतममध्यम
 ६८ तीव्रतममध्यम
 ६९ तीव्रतममध्यम
 ७० तीव्रतममध्यम
 ७१ तीव्रतममध्यम
 ७२ तीव्रतममध्यम
 ७३ तीव्रतममध्यम
 ७४ तीव्रतममध्यम
 ७५ तीव्रतममध्यम
 ७६ तीव्रतममध्यम
 ७७ तीव्रतममध्यम
 ७८ तीव्रतममध्यम
 ७९ तीव्रतममध्यम
 ८० तीव्रतममध्यम
 ८१ तीव्रतममध्यम
 ८२ तीव्रतममध्यम
 ८३ तीव्रतममध्यम
 ८४ तीव्रतममध्यम
 ८५ तीव्रतममध्यम
 ८६ तीव्रतममध्यम
 ८७ तीव्रतममध्यम
 ८८ तीव्रतममध्यम
 ८९ तीव्रतममध्यम
 ९० तीव्रतममध्यम
 ९१ तीव्रतममध्यम
 ९२ तीव्रतममध्यम
 ९३ तीव्रतममध्यम
 ९४ तीव्रतममध्यम
 ९५ तीव्रतममध्यम
 ९६ तीव्रतममध्यम
 ९७ तीव्रतममध्यम
 ९८ तीव्रतममध्यम
 ९९ तीव्रतममध्यम
 १०० तीव्रतममध्यम

५ संप्रपञ्चोऽवकहेनक

वक्ष्यमाणवीणायां
वादकवामभागारि
क्रमेण चतुर्थी
त्रीतनश्रुतिस्मरः

उर्ध्व

मूर्ध्व

सरल ७ ॥ मूलरागमंतर्वलोलितलघुर्वर्तुलआमूलरागमुपरितनभागेदीर्घचतुरस्त्र
 अथदितीयविवेकसारसंग्रहः ॥ तत्रादौ सर्वदेवतामयश्रीरुद्रवीणाघटनोच्यते ॥ तत्रसाधे
 कादशमुष्टिलंबोदाहृतोधातुजोवज्रतुरंगुलविस्तृतोवीणादंडः कर्तव्यः ॥ ११ ॥ दंडाग्राद
 धुंगुलपंचकुहितोतत्रार्धबधनायपुनः पुनर्धाम्यमाणशंकुप्रवेशार्थमुभयतोमूर्ध्वमे
 कतरश्चीनरधुकोर्य ॥ तिर्यगंध्रस्योपरि एकदेशोर्ध्वतंत्रीप्रवेशायापरधुणरंध्रकार्योचल
 शंकुरंध्राधः पञ्चगुल एव च लेशकुट्टीकरणाधीचलशंकुप्रवेशायपार्श्वगतमुभयतोमूर्ध्वतीरश्चीन
 द्वितीयंध्रकार्योनात्रोपरितनैकदेशेणुरंध्रकार्यो ॥ २ ॥ पार्श्वगतद्वितीयच्छिद्रादंगुलादधोनुमानेनचतु
 रस्यदंडपृष्ठमध्येचतुस्तंवाधारभूतोयवमूनद्वंगुलोच्चतुरंगुलसमचतुरस्त्रोमेढकापरपयोमि
 मेरुस्तंत्रीणांचाचल्यनिवृत्तये ॥ उर्ध्वध्यायतेप्रनालिकारसूक्ष्मचतुरेखावास्थाप्यः ॥ ३ ॥ मेरोरधोग
 लापरतोनुमानेनदंडस्याधोभागे एकमलाबुफलंशुष्कंस्थाप्य ॥ तस्मादलाबुफलमध्यादधोष्टादि
 शसंगुलोत्तरविहायएकोनत्रिंशत्तमंगुलेद्वितीयंतादृशंतंबुफलंस्थाप्य ॥ ४ ॥ दंडस्याधस्तंबुचतुरंगुल
 शनाहनाभ्यपरनाभिकेदंडाश्लिष्टकाष्ठादिनिर्मितचक्रिकेवर्तुलेत्र्यंगुलोच्चैत्र्यंगुलविस्तृतैकच्छिद्रमि
 निदेअधोभागांतर्गतगतिउर्ध्वभागांतर्गतपूर्वपश्चिममुखगतैर्मध्येउर्ध्वधोमुखवरंध्रयुवैसंश्लेष
 णीये ॥ ५ ॥ कीलकापरपूर्य्योषडंगुलदीर्घोशंकुदंडपार्श्वस्थाच्छिद्रद्वयेप्रवेश्यस्थाप्यो ॥ ६ ॥ कुकुभा
 रस्यप्रसेवकापरपूर्य्यमंडाधोभागाग्रगतंतंत्रीबधनाधारभूतंदंडाद्यंगुलोच्चतुरंगुलदी
 र्घचतुरंगुलविस्तृतंचतुरंगुलदंडं दंडाधोबिलद्वारादंडांतर्चतुरंगुलदंडपार्श्वयोः पश्चिमपक्षा विष्ट
 कारेदूतावयवद्वययुतंश्लक्ष्णंतंत्रीचतुरस्रबधनायोपरिभागेसूक्ष्मलोहशंकुचतुष्टयोपेतसूक्ष्म
 तंत्रीचतुरस्रप्रेवेशाहसूक्ष्मच्छिद्रचतुष्टयो ४ मूले १

एतथानिरखीनादंडपृष्ठे वक्ष्यमाणपदिकोपरिवक्ष्यमाणरीत्या

६

मात्रभूति
तीयतुव

किंचतुष्टयोपेतं वा काष्ठादिशकलं संश्लेष्यं । ७ । सकृद्भोमेवपेक्षया चतुर्थतंत्रीबंधनप्रदेशो
यवमात्रमानेनोच्चः । तृतीयतंत्रीप्रदेशोचतुर्थतंत्रीपदापेक्षया किंचिदुच्चः । तृतीयतंत्रीपदतोहि
तीयतंत्रीपदे किंचिदुच्चः । द्वितीयतंत्रीपदादपि प्रथमतंत्रीपदे किंचिदुच्चः कार्यः । किंचासकृद्भूत
तुभिलोहादिधानुपत्रैः संश्लिष्टमस्तककार्यः । लोहपत्राणितुमध्ये कूर्मपृष्ठोन्नतानिकुभोच्चं
तर्गतानिकार्याणि ननु ककुभमउन्नतानि । ८ । पत्रिकाचतुष्टयोपरिवतस्त्रैः पक्षवेणुतुगुडवाअण्योजी
वास्तत्रीपत्रिकयोरेतर्गतास्तत्रीपत्रिकयोः संश्लेषसंदेहकारिण्योनादानिशयहेतवः कलापरपर्या
याः जीवाब्धीनिमहाश्रुभाषाप्रसिद्धाः स्थाप्याः । ९ । अथदंडपृष्ठेचतुरस्त्रेमेरुककुभवचतुरंगुल
लंबा लोहादिस्तूक्ष्मनलिकाः सारिकापर्यायादग्धवस्त्रभस्ममिश्रितसिक्ककेन दंडे तंत्रीचतुष्ट उपरिजन
ययथानस्य शान्तिं तंत्रीचतुष्टयाधः संश्लेषणीयाः । तासां संख्या तु सारिष्वस्त्रकल्पनावसरे
नृपदे वक्ष्यामः । १० । उक्तसारिकापेक्षया लघ्व्यः सारिकापरपर्यायत्रालिकाः पदिकायां वक्ष्यमाण
यां स्थापनापदशसंपादनीयाः । ११ । कृष्णसारीदशकस्थापनयोग्या एकादशंगुललंबाचतुरंगुलदीर्घा
पदीकाष्ठादिनिर्मिता प्रथमतुवायमोगे मनुलक्ष्यानुमानेन दंडपृष्ठे वक्ष्यमाणतंत्र्यधः स्थाप्याः । १२ ।
वक्ष्यमाणरीत्या ककुभमेवैः स्थापनार्थं चतस्त्रैर्दोषशितस्त्रोदंडक्षिणपार्श्वे श्रुतिसंज्ञकाड
निसप्तलोहनिर्मितास्तंत्र्यः संपादनीयाः । १३ । तंत्रीबंधनायतुबद्धमबंधनायचदृढास्त्रिगु
णाः कार्पासनिर्मिताः पटस्त्रनिर्मिता वा दोरकाः संपादनीयाः । १४ । तंत्रीनुवादिबंधनप्रका
वस्तु रागविबोधटीका तो लोकतो वाज्ञेयः । १५ । इति प्रथमोऽंशः । ११ ।

६ बृहत्सारीणामंतरभागे दशविकृतवक्ष्यमाणस्वार्थे ६ चतुरंगुललंबाः

३ इमेकादशोऽंशः । ११ ।

लेख्यः । १ । मंद्रषडुपेक्षयोच्चारणे दिगुणध्वनिर्मध्यषड्चतुर्थतंत्री द्वाविंशसारी भवोत्रा
लंकारेषु प्रयुज्यमानस्तारुः । दीप्तइतिकथ्यते । सतुदुध्वरेखा मूर्धकोलिपौ लेख्यः । २ । अ
त्र त्रिरावर्त्यो प्रयुज्यमानोयः कोपिस्वरः पुनश्चादिनोच्यते । इत्यलंकारपरिभाषा किं
चोस्वर आदिस्थो गीते ग्रहः । प्रयोगबहुलो शर आदिष्टः । गीतिसमाप्तिविधायी
न्यासः । ३ । प्रतिरागमेतेस्युः । १५ । पृथुवक्ष्यमाणवीणा मेरो स्थाप्याश्चतस्त्रइतितंत्र्यः । म
द्रतमध्वनिराद्यात्रयंक्रमो अस्वनं किंचित् । २ । न्यस्याः सूक्ष्माः सायोथिद्वाविंशतिश्च रध
रमतंत्र्याः । तंत्रीयथेयमुच्चोच्चतरवाता सुकिमपि स्यात् । ३ । द्योतने होन्यरवः श्रुतयइति
इवा इहात्मतंत्र्याः । ४ । ऋषभस्ततीयसोयंगिः पंचम्यां नम्यामः । ४ । पस्तुत्रयोदशीस्थः
षोडश्यादशीस्थो च धनी । द्वाविंशीस्थषडुदिगुणसमः पूर्वषडुने । ५ । इति सप्तोक्ताः
शुभाविकृताः समैव वचि सहनाम्ना । साधारणोत्तरश्च श्रुतिश्रुती चैत्यगोमस्याः । ६ । नि
केशिकी च का कल्पथसस्यैका भजंश्चताते द्वे । निगमा मृदु परसमपाः समपततीयश्रु
तिस्थिताः । ७ । रिधयोः परश्रुतिगतेश्चतस्त्रइह बंधवतथाश्रुतयः । देशीरागेद्याभिबीक्ष्य
तेताः षट् तथागमयोः । ८ । तीव्रश्चतुश्रुतिपेचश्चुतिकृत्तएवतीव्रतरः । षट् श्रुतिकृतेतीव्र
तमइति परंतायथायोग्या । ९ । इति तेषु संभवन्ति त्रयो न्य एभ्यो विलक्षणा विकृताः । पंचश्रु

३ १ २ ४
मं द्रा नु मं । अनु म द्र पंच । मं द्र मध्यम न
द्र ष ड तं त्री । म त त्री स्य रा । त्री स्य रा ।
स्य रा । स्य रा । स्य रा । स्य रा । स्य रा ।

[illegible]

२२ मध्यमस २२ २२

इति तन्त्री चतुष्टय स्थचतुर्विंशति सारीषु प्रति तन्त्रिषु
एषां तन्त्री चतुर्विंशति स्तत्रा नुमं प्र द्वादश भेद द्वादशो
नित्चतुर्विंशति स्वरसिद्धयति मेषु अनुमं प्र पाद्वितीयं
त्रयः स्थ सारी द्वयानुमं प्र स्मरी स्रज्यो नतीद्यमं प्र सन
त्रयोऽमनि स्मरस्य स्वमिवः सस्यमं प्र स्यं तथा प्रथम स्मरी
स्वमं प्र रेखाति स्य स्य स्य स्य न्ना एव मं प्र सत तीयत्
त्रयः स्थ सारी द्वयानुमं प्र मध्यमं प्र प्र दुषं चममो
त्याज्यो नयो मं प्र मध्यमं चतुर्थं तन्त्र्यो तद्वदः स्य प्रथ
मस्तायमिति स्वरयोः स्मरानुमं प्र चतन्त्री चतुष्ट
यादः स्य चतुष्टयि गोविंशति रच दिग्राः स्यं
स्य चतुष्टयि रचति मं प्रानुमं प्र चोद्वादशो न्ना सारानुमं

३ वीणा पृष्ठगत मेरुस्थानि रिवला ७ शुद्धमेलामध्यमेलयोरन्यतरसाः
७ स्विच्छातो गानक्रियाया वादन।

श्रीरुद्रवीणादिविधा शुद्धमेला १ मध्यमेलेति । मेलोत्रशुद्धविकृतषड्वादिस्वरसमूहः । म
द्रमध्यतारत्वं भेदेन त्रिस्थानस्वरमध्ये मंद्रत्वे मद्रव्याप्यजात्यन्यतराविशिष्टादुभयविशि
ष्टावायेस्वरास्तदुद्गाविकायास्तत्र्यस्तद्वतीवीणाशुद्धमेला १ । मंद्रताव्याप्यमध्यतुवि
शिष्टस्वरोद्गाविकायामेकगतचरमतत्रीनद्वतीवीणामध्यमेला २ । द्विविधापि वीणा
प्रत्येकं द्विविधा अरिवलरागमेला १ एकरागमेले २ ति । यत्र त्रिस्थाना अपि स्वरः
सकृत्स्थापितसारीचात्तनं विना बाहुना हर्षः सारिवलरागमेला १ । यत्र सकृत्
स्थापिता स्तदा तदा अपूर्वतया लापनैवासार्यश्चल्यंते सा एकरागमेला २ । तत्रा
दौ शुद्धमेला उक्तोभयैवती कथ्यते । तत्र मेरोवादकवामादिक्रमेण श्रुतस्त्रस्थाप्याः । तत्र
तत्रोनुमंद्रषड्गतत्री प्रथमा १ । अनुमंद्रपंचमाद्वितीया २ । मंद्रषडात्तृतीया ३ । म
द्रमध्यमा चतुर्थी ४ । अर्थे पार्श्वभागे स्थाप्यास्तत्र्यः श्रुतय इतीहोच्यंते । ता अत्र
तिस्त्रः । वादकवामस्कंधगतवीणादंडुदक्षिणपार्श्वे उपरिभागगता मंद्रषडा प्रथमा
श्रुतिः १ । तदधो मंद्रपंचमाद्वितीया २ । तदधो मंद्रमध्यषडात्तृतीया ३ । इति सप्ततं
त्र्यः । अथ श्रुतित्रये कल्पान्तरं । मंद्रषडा प्राग्बदेव प्रथमा १ द्वितीया मंद्रमध्य २ त
तीयापि मंद्रमध्यषडुव ३ ।

सुप्रभा
न स्या

३ १ २ ४
 मंद्रानुमं अनुमं प्रपंच मं प्रमध्यमं
 प्रपंचतरी मंत्रास्वरा त्रीस्वराः
 स्वराः स्वराः स्वराः स्वराः

०१	०१	०१
०२	०२	०२
१३	१३	१३
०४	०४	०४
२५	२५	२५
३६	३६	३६
०७	०७	०७
४८	४८	४८
५९	५९	५९
०१०	०१०	०१०
०११	०११	०११
०१२	०१२	०१२
१३	१३	१३
१४	१४	१४
१५	१५	१५
१६	१६	१६
१७	१७	१७
१८	१८	१८
१९	१९	१९
२०	२०	२०
२१	२१	२१
२२	२२	२२

इति तंत्राचतुष्टय स्थचतुर्विंशति सारीषु प्रतितं त्रिष
 द्वाविंशति चतुर्विंशति स्तत्रानुमं द्वादशमं द्वादशो
 तिचतुर्विंशति स्वरसिद्धयंतितेषु अनुमं पद्वितीयं
 त्रयः स्थसारी द्वागुलौ मं प्रसरी सज्यो ततीयमं सत
 त्र्यां अति स्म ए स्य स्वः सस्यमं स्य तथा प्रथमसरी
 स्थमं प्रेष्ट्याति स्वरस्य सत्तात्वा एव मं प्रसत ततीयं
 त्रयः स्थसारी द्वागुलौ मं प्रमध्यमं प्रमदुपंचममो
 त्वाज्योतयो मं प्रमध्यमं चतुर्थं त्र्यां तद्वयः स्थप्रथ
 १ प्रसायमिति स्थप्रथोः सत्तात्वा एव चतुर्विंशति
 याद्यः स्थचतुर्णां स्थाने विंशति रं शिष्टाः स्वय
 त्रयः स्थसारी इति मं प्रमं प्रमदुपंचममो

तीय

वाधा

ये

तेन एक रागमेलाख्य शुभमेलावीणायां तं त्री चतुष्टयाधस्तनसुधुबृहत्सारीसंकल
नायां प्रथमतः अधः। शुभरिगमबृहत्सार्यः। ३। साधारणगमदुमध्यमगमदुपंचममध्य
मलघुसार्यः। ३। द्वितीयतः अधः। शुभपधनिबृहत्सार्यो। २। कैशिकिमदुषडुनिलघुसा
र्यो। २। तृतीयतः अधः। शुभरिगबृहत्सार्यो। २। साधारणगमदुमगलघुसार्यो। २। धम
चतुर्थतः अधः। शुभपधनिबृहत्सार्यः। ३। स्वरशुन्यतृतीयबृहत्सारी। १। मृदुपंच
ममध्यमकैशिकिमदुषडुनिलघुसार्यः। ३। अनुमंद्रषडुनुमद्रपंचममद्रषडुम
द्रमध्यमारव्यशुभस्वरचतुष्टौ रतं त्री चतुष्टयोमिरूपाएकातिबृहतीसारी। १। अथ
इति मेरुणा संह्यावंशतिर्लघुबृहत्सार्यः। २२। अतितारषडुं स्वीकुर्वतांम
तेतितारषडुार्थमेकाबृहतीसारीस्थाप्येति त्रयोविंशतिः समेरवः सर्वाः सार्यो
भवन्ति। २। तत्र चतुस्तं अधः संकलितपंचविंशतिसारीषु चतसृणां पूर्वोत्प्राप्तक लघु
प्रथमतः अधः त्रीत्समेरवः सानितारसारीकास्त्रयोविंशतिः सार्येकरागमेत
४ द्वितीयतः शुभवीणास्थाभवन्ति। अरिबलरागमेलाख्यशुभवीणायां तु मेल
४ तृतीयतः चतुर्थमंद्रमध्यमतः अधस्तनसुधुमंद्रमदुषडुसारीतः परं स्व
७ चतुर्थतः अधः स्वश्रुमानेन मध्यस्थानगाः
१ मेरुः
ति

५ मंद्रमध्यमारव्यतुरीयतं त्रीगतास्तमंद्राः शुभाधिकताश्च षट्। ६। स्वश्रुत्यात्तमीका। १। मध्यास्ताराश्च ५
 ५ देश। १४। मध्याधिकताः ५। ५। तासविकृतम्। पंच। ५। मेरुः। १४। अतिरूपमृदुका। १। इति त्रयस्त्रिंशत्साम्यं। ३३। ५
 षड्भादीनां शुभसप्तानां सप्तवृत्तसाम्यः। यथा योग्यतन्मध्ये प्रकीर्तय च विकृतं ल
 घुसाम्यः। इति द्वादशसाम्यो मध्यस्थाने। एवं तदधस्तात्स्थानगा द्वादशसा
 र्यां तापनीयाः। तेनारिवलरागमेलशुभमेलवीणायां मंद्रानुमंद्रोस्थाः पूर्वो नितार
 कास्त्रयो विंशति मध्यतारगाश्चतुर्विंशतिरिति संकलनायां सप्तचत्वारिंश तं त्रीचतु
 त्सार्यो ४७ भवन्ती मध्यतारगाः स्वश्रुत्यात्तुरीयतं त्रीजाएवग्राह्यानाद्य तं त्रीत्रि
 तयजा मंदमध्यनित्तादितिरागा विबोधनिष्कर्षः। इति चतुर्थोऽंशः। १४। शुभमेलायां
 त्री तं चतुष्टयलापने अनुमंद्रमध्यमा प्रथमा तं त्री १। द्वितीयतृतीयचतुर्थतं चतुष्टय पूर्ववदनुमंद्रपंचमं
 द्रस्वमंद्रमा इति कल्प्यांतरं। तत्र तं त्रीचतुष्टयग प्रथमादिसारीपेक्षि मध्ये प्रथमतयां मेनुमंद्रमध्यमः शव
 सा स्वयं भूः। प्रथमसाम्यो मंदपः। १। द्वितीयसाम्यो शुभपः। २। तृतीयो नकोपि। ०। चतुर्थो शुभपः। ३। पां
 धिका पंचम्यां शुभनिः। ४। तत्रैवैकश्रुत्यां कर्षणेन कै शिकी श्रुतिद्वयाधिका कर्षणेन कात्ती। ३। यमेवा
 कर्षणशीतिरंतरगांधारती व्रिती व्रतममती व्रधेषु बोध्या। ५। म्भामंदसः। ५। एते पंचाण्यनुमं
 द्राः। अत्रानुमंद्रमध्यमानुमंद्रमृदुपंचमो ग्राह्यौ। नान्ये शुभपधनिमृदुसाश्चतारः। चतु नुमंद्र
 णामिष्यनुमंद्रपद्वितीयतं त्र्यामति स्पष्टतया समुद्रगत्। इतरत्सर्वे अनुमंद्रसादिने
 तं त्रीचतुष्टयवदु शुभमेलावत्। इति पंचमोऽंशः।
 e

अथ मध्यमेलावीणा प्रकारः। अत्र मेरो क्रमेणानुमंद्रपानुमंद्रसमंद्रपंचममध्यषड्जारव्या
 श्रुतस्तत्तत्रयः। १४। पार्श्वगश्रुतिसंज्ञकास्तु उपरितन क्रमेणमंद्रसमंद्रपमध्यसारव्या
 स्तिसंज्ञः। १५। इति सप्ततंत्रयः। अथ मध्यमेलायामेव कल्यांतरं। अनुमंद्रमध्याप्रथमातंत्री।
 अनुमंद्रसाद्वितीया। मंद्रमध्यमातृतीया। मध्यषड्जानुया। पार्श्वगैतिषुमंद्रसाध्या। मंद्र श्रु
 मध्यमाद्वितीया। मध्यसातृतीया। शेषपूर्ववत्। इति षष्ठोऽंशः। १६। अथ मध्यमेलायाएव
 चतुस्तंत्रीकं भेदांतरमुच्यते। इयमूर्ध्वैकमध्यषड्जतंत्रीकावीणा। तत्र मेरो मध्यसारव्याए
 कैवतंत्री। पूर्वतंत्रीत्रयंतुनास्तेव। वामपार्श्वे मंद्रसारव्याएकैव श्रुतिः। दंडदक्षिणपार्श्वे मध्य
 सतारसारव्ये उपननादिके द्वे श्रुती। इति च सप्त एव तंत्रयः। इयं उभयपार्श्वयोर्मंद्रसमध्यसातं
 रव्यश्रुतिद्वयमात्रेव त्रीतंत्रितंत्रिकेति केचिदुक्तः। अत्रोभयत्रौपिमंद्रानुमंद्रसारिकावि
 कृतदशसारिकाभ्यनैव संति किंतु मध्यतारातितारभेदेन त्रैस्थानेषु शुद्धमध्यषड्जतार
 सातितारसादिसप्तारसारिकाएव लाप्यंते। तत्र मध्यस्थाने सप्ततारस्थाने सप्त। अति
 तारस्थाने मध्यमांता श्रुतस्तत्र एव सारिकाः पंचमांताः पंचेऽपि केचित्। तेन मेरुसहि
 ता अष्टादश एकोनविंशतिर्वसारिका भवन्ति। इयमेवारिविलरागमेऽपि पूर्ववत् ला
 कार्येऽपि केचित्। अथान्येऽपि भेदाः संति तेति प्रासिद्धमाज्ञेहोक्ताः। इति सप्तोऽंशः। १६। स

रि

पु
द्विना

१० अत्र वक्ष्यमकेषु रागेषु वाती वृषादि पंचदश भेद संकेत शब्दै लक्षणोक्तौ प्रथम विवेक तृतीयोक्तौ लक्ष्ये
 ४ रागातीर्ष्यादि त्रितयादि पंचकैः क्रमेषु षड्जादि पंचकैः पूर्वक प्रयोगो गानु संधातव्यः।
 इति राग विबोध सार सग्रहे वीणा भेद निरूपण नाम द्वितीयो विवेकः ॥ २ ॥ अथ प्राधान्ये
 न त्रयोविंशति २३ रेकादि स्वर भेदांतरगतानां रागाणां मेला उच्यन्ते। तत्तन्मेलेषु स्व
 र्योर्वाप्यर्थादि नावांतर रागाः सिध्यन्ति। मेल संख्या १ प्रस्ता २ नष्टो ३ दिष्टा ४ नितु वि
 त स्त सान्नेहो च्यंते इति राग विबोधादवगतव्यानि अथ तत्तद्राग विशेषित २३ मेळानां मंत्रे नु
 व मेण मुखारी मेळ १ रे गुप्ति मेळ २ साम वराळी मे ३ तोडी ४ नादशम क्री ५ भैरव ६ व सं
 त ७ व संत भैरवी ८ मालव गौड ९ रीति गौड १० भीर नाट ११ तं मीर १२ वराटी १३ शुद्ध
 राम क्री १४ श्री राग १५ के ल्याण १६ कांबोदी १७ मधु वैरि १८ सामंत १९ कर्णाट २०
 देशाक्षि २१ शुद्ध नाट २२ सारंग मेळ २३ इति त्रयोविंशति मेळ नामानि। मुखारी मेळ
 दिकानां त्रयोविंशति मेळानां मनु क्रमेण लक्षणानि। शुद्धाः सरिग म प ध न यः सप्त
 स्वराः ११। सरि म प ध न यः षड्जांतर गश्च २। सरिग म प धाः षट्कोक लिका च ३। साधारण के
 शिकि नौ २ सरि म प धाश्च पंच ४। साधारण मृदु सो २ सरि म प धाश्च पंच ५। सरि म प धा अंतर
 केशिकि नौ च ६। सरि म प धा अंतर का क लिके च ७। सरि म प धा मृदु म के शिकि नौ च ८। सरि
 म प धा मृदु म मृदु सो च ९। सरिग म पाः तीव्र तरध केशिकि नौ च १०। सम प धाः तीव्र तर रि
 साधारण मृदु साश्च ११। सम प धाः तीव्र तर रि मृदु म मृदु साश्च १२।

इति रागविबोधसारसंग्रहे तृतीयविवेकः ॥ ३ ॥

साधारणतीव्रतममृदुसाः ॥ १३ ॥ मृदुमतीव्रतममृदुसाः ॥ सरिपधाश्च ॥ १४ ॥ तीव्ररिसाधारणती
 व्रधकैशिकिनः ॥ समपाश्च ॥ १५ ॥ सपधाः ॥ तीव्रतररिसाधारणमृदुपमृदुसाश्च ॥ १६ ॥ तीव्रतररिः ॥ अं
 तरतीव्रतरधकाकलिकाः ॥ समपाश्च ॥ १७ ॥ तीव्रतररिमृदुमतीव्रतरधमृदुसाः ॥ समपाश्च ॥ १८ ॥ सम
 पाः ॥ तीव्रतमयैततीव्रतमधकाकल्पश्च ॥ १९ ॥ समपाः ॥ तीव्रतमरिमृदुमतीव्रधकैशिकिनश्च ॥ २० ॥
 समपाः ॥ तीव्रतमरिमृदुमतीव्रधकैशिकिनश्च ॥ २१ ॥ समपाः ॥ तीव्रतमरिमृ
 दुमतीव्रतधमृदुसाश्च ॥ २२ ॥ तीव्रतररितीव्रतमगमृदुपतीव्रतमधमृदुसाः पंच ॥ समौच ॥ २३ ॥ इ
 ति क्रमेण मुख्यादि रागत्रयोविंशतिमेकां नान् क्रमेण यथा संख्यं सरिगमपधन्यादीनि
 प्रथमस्य प्रथमद्वितीयस्पद्वितीयमित्यादिकानि त्रयोविंशतिर्लक्षणा निशेयानि ॥ २३ ॥ इति प्र
 ये थमोऽंशः ॥ १ ॥ अथ मुख्यादिमेके २३ पुटीका का रेखकतिचनावंतररागाः प्रदर्शितास्ते वक्ष्यं मूल
 ते ॥ मुखीरी १ मेळे ॥ मुखारी १ तुरुष्क तोडी २ इति द्वौ ॥ रेवगुप्ति २ मेळे ॥ रेवगुप्तिरेकैव ॥ सामव
 राळी ३ मेळे ॥ सामवराळी १ वसंतवराळी २ इति द्वौ ॥ तोडी ४ मेळे तोड्येकैव ॥ नादरामकी ५
 स एक एवा भैरव ६ मेळे ॥ भैरवः १ पोरवी २ इति द्वौ ॥ वसंत ७ मेळे ॥ वसंतः १ टक्के २ हिजे जः ३ हिंदोलः ४
 इति चत्वारः ॥ वसंत भैरवी ८ मेळे ॥ वसंत भैरवी १ मारविका २ इति द्वौ ॥ मालवगो ९ मेळे ॥ मालवगो
 ३ ॥ गौडी २ चेती ३ पूर्वी ४ पाडी ५ देवगांधारः ६ गौडक्रिया ७

अत्रमेकास्तु। निर्भेद एक एक भिदो द्वौ द्वौ भिदस्तु सप्तौ वा चत्वारस्त्रिंश विभेदास्तु भिदोष्टौ पंचभिद एकः।

११

कुरंजी ८ बहुली ९ रामक्री १० पावकः ११ आसावरी १२ पंचमरागः १३ बंगालः १४ ललितो १५
गुर्जरिका १६ परजः १७ शुद्धगौडः १८ इत्यष्टादश। शीतिगौडः १९ मेळे स एक एव ११ आभीरना
ट ११ मेळे। स एक एव ११ हंमरी १२ मेळे। हंमरी रः १ विहंगडः २ केदारः ३ तित्रयः ४ वराटी १३ मे
ळे। सैकैव ११ शुद्धरामक्री १४ मेळे। शुद्धरामक्री १५ ललितः २ जेताश्रीः ३ त्रावणी ४ देशी ५ इति पंचा
श्रीराग १५ मेळे। श्रीरागः १ मालाश्रीः २ धनाश्रीः ३ भैरवी ४ धवलधनाश्रीः ५ सैधवी ६ इति षट्
कल्याणराग १६ मेळे। कल्याण १७ एक एव। कांबोदी १८ मेळे। कांबोदी १९ देवक्रीः २ इति द्वौ। मल्ल
रि १८ मेळे। मल्लो रिः १ नटमल्लारिः २ पूर्वगौडः ३ भूपाळी ४ गौडः ५ शंकराभरणः ६ नटनारायणः ७
नटनारायणगौडः ८ केदारः ९ साळंकनाटः १० वेलावली ११ सावेरी १२ सोराष्टी १३ इति त्रयो
दश। सामंत १८ मेळे। सामंत एक एव ११ कर्णटि २० मेळे। कर्णटिः १ अडाणः २ नागध्वनिः ३ शुद्धबंग
लः ४ वर्णनाटः ५ ~~कर्णटि~~ नुरुध तोडी ६ इति षट्। देशाक्षी २१ मेळे। स एक एव ११ शुद्धनाट २२ मेळे। स
एक एव ११ सारंग २३ मेळे। स एक एव ११ इति त्रयोविंशति मेळ राग मेळांतर्गता अत्र संकलीकृताः
षट्सप्तति ७६ रागा भवन्ति। इति प्रथमोऽंशः ११ इति रागविबोधसारसंग्रहे चतुर्थविवेकः

११

रागास्त्रिविधाः शुद्धा १ शृङ्गायालगाः २ संकीर्णा ३ इति । तत्रापि आलापालसिप्रबंधयो विवेका
 ग्यास्तु उत्तमाः १ तादृशा अपि अल्पप्रचारिणो मध्यमाः २ आलापालसिप्रबंधायोग्या पूर्वा
 अधमाः ३ । ग्रहांशतारमंद्राणां न्यासापन्यासयोस्तथा । अल्पतस्पबहुतस्परवाडवौ
 ढवयोरपि । अभिव्यक्तिर्यत्र दृष्टा सरागा लाप उच्यते । आलसिर्यत्र चत्वारि स्वस्थानानि भ
 वंतिसा । चतुर्भिर्धातुभिः षड्भिश्चांगैर्यस्मात्प्रबध्यते । तस्मात्प्रबंधः कथितो गीत
 लक्षकोविदैः । रागा लोपनमालसिः प्रकटीकरणं मतं । स्वस्थानैः सा चतुर्भिः स्यात्स्वरे तस्माद्
 धस्तने । चालनं मुखचालः स्यात्स्वस्थानं प्रथमं भवेत् । द्व्यर्धस्वरे चालयित्वा न्यसनंतं द्वितीय
 कं । स्थायिस्वरो दृष्टमस्तु द्विगुणः परिकीर्तितः । द्व्यर्धद्विगुणयोर्मध्ये स्थितौ अर्धस्थिताः स्व
 राः । अर्धस्वरे चालयित्वा न्यसनंतं तृतीयकं । द्विगुणे चालयित्वा तु स्थायिन्या सा चतुर्थकं । प्र
 बंधो नाम उद्गाह १ मेलोपकरध्रुवा ३ भोगा ४ रव्ये चतुर्भिर्धातुभिस्तथा स्वराक्षरैः १ बिंदुदैः २ पदैः ३
 तेन कशैः ४ पाठैः ५ स्तालैः ६ षड्भिरंगैरूपेतो ग्रथेना विशेषः प्रबंधः । उत्तमरागास्तु । मुरवारी १
 शुद्धनाटी २ मालवगौडः ३ शुद्धवराटी ४ गुर्जरी ५ शुद्धललिता ६ रामा क्रीः ७ शुद्धवसंतः ८
 भैरवी ९ हिंदोलः १० श्रीरागः ११ कर्णाटः १२ गोंडः १३ सामंतः १४ देशाक्षी १५ धनोत्री १६ ब

१२ कुली १७ आभीरी १८ मध्वारिः १९ माला श्रीः २० साळं कनाटी २१ इत्यादयः । स्वर आदिस्थो
 गितेग्रहः प्रयोगबहुलौश आदिष्टः । गीतसमाप्तिविधायी न्यासः प्रतिरागमेतेस्युः ११ । रागस्वरू
 पं नादमयं देवतामयमिति द्वेधा । तत्रायं पूर्वमुच्यते । आलापमूर्च्छनाशुचितानकूटतानाद्याः । तत्सं
 कराश्चरूपैरग्रेक्षेयाः कचिल्केपि २ । अथ वीणावादनभेदाः । प्रतिहतिः १ । आहतिः २ ।
 अनुहतिः ३ । अहतिः ४ । पीडा ५ । दोलनं ६ । विकर्षः ७ । गमकं ८ । कं
 पः ९ । घर्षणं १० । मुद्रा ११ । स्पर्शः १२ । नैर्म्यं १३ । ध्रुतिः १४ । द्रुतिः १५ । परता १६
 । उच्चता १७ । परतानिजता १८ । उच्चतानिजता १९ । शमः २० । इति विंशति
 वादनभेदाः ससंकेताः । मृदु १ । कठिनं २ । इति द्वेक्रमेण मंद्रतारस्थाननामनी । मृदुकठि
 णसंकेतहीनसादिस्वरलेखने मध्यस्थानं बोध्यं । प्रारब्धरूपप्रतिसंकेते पञ्चाङ्गः । इति त्रयोविंश
 रपृष्ठतश्चतुर्जान्याः । वाद्योर्ध्वतंत्र्यपिसहश्रुतयः पृष्ठ्याकं निष्ठायाः ११ । स्थायादिष्विति नियतयथेष्ट
 मन्यत्र मध्यमोपजयोः । उदाराभ्यां पृष्ठिभ्यां च द्रुतहतिस्तु कर्तव्या २ । स्थायोनामन्यासापन्यासस
 न्यासविन्यासान्यतमस्वरविश्रांतत्वेन प्रयुक्तः कतिपयस्वरसंदर्भरूपो मुरुमुहुरावर्तमानो रागैकदेशः १२

१६ क्षिणहस्त

१ भ्यांद्रुतवादनंततस्त

५ तर्जनी

प्रथमं मध्यमा तर्जनी नरवोदारौष्ठिभ्यां क्रमतो द्रुतवादनं भित्तिचतुर्धा वादनं कर्तरी शार्थ इत्यर्थः ॥ २ ॥ दक्षि
णकरप्रचारो गदितो विस्तरभयादियानेव । अथ सव्यहस्तकृतं कथयाम्युर्ध्वसुतं त्रीषु ॥ ३ ॥ मध्यमया
चारोहः स्थाप्या पूर्ववत् तर्जनीतूष्णी ॥ ४ ॥ उक्तमिदं सिद्धे प्रायस्तर्जन्या वरोहस्तु ॥ ४ ॥ कौप्यारोहोऽपि तथा द्यंगुलि
चालश्च शुभनाटादौ मंद्रानुमंद्रयोः स्यात्परिभाषा वादनस्येति ॥ ५ ॥ कौपितया तर्जन्यापि आहतिस्पृशति
सौकर्यार्थं आरोहोऽपि भवति । शुभनाटसदृशरागेषु मंद्रानुमंद्रयोर्वामकरं मध्यमानामिकांगुलिभित्तिस्तुभि
रपि वादनीयतं मध्यमालनं कार्यं । मध्यतारयोस्तु तर्जनी मध्यमाभ्यामेव चालनमिति वादनस्य परिभाषा
र्थः ॥ ५ ॥ इति प्रथमोऽंशः ॥ १ ॥ अथ यथासंभवं संपूर्णोऽवरोहो वैर्निजानिजस्तुपेरागान्तक्षयितुं पूर्वोक्तैषु
मुरवाद्यादित्रयोविंशतिमेलेषु संक्षेपेण सलक्षणेषु मध्ये कतिपया क्रमेण रागानुद्दिशति । शंकरभूषे
ण ह्यादिना ॥ १ ॥ शंकरभूषो १ वेलावल्यो २ भूषालिका ३ मुचिल्ललिता ४ सवसंतो ५ हिंदोली ६ विभासललि
त ७ अजैताश्रीः ८ १ ॥ धन्याश्री ९ भैरव १० पौशविका ११ स्तोडी १२ तुत्तकनो १३ उयन्या १४ मल्लारि १५ नटपूर्वः १६
सच १५ गोंडः १६ पूर्वगोंड १७ अ १८ देशीकारः शुभो १९ वराटी २० बहली २१ ततश्च सारंगः २२ नटनाशय
ण २३ देवाक्रियो २४ च सौष्टिका २४ गोंडी २५ १ ॥ चैती २६ पूर्वरि ७ त्रावणिर ८ कांबोदी २९ शुभनाट ३० मा
मीरी ३१ कल्याणः ३२ श्रीरागो ३३ मालवगोंडो ३४ थरीतिगोंड ३५ अ १४ ॥ कर्णाट ३६ डाणो ३७ वर्णनाट ३८
हंमीरको ३९ च केदारः ४० सविहंग ४१ इत्युषाद्याष्टसुकालेषु गानव्याः ॥ ५ ॥ शंकरभूषाद्या ७ उष
सि जैताश्री मुरवा ११ स्तितः प्रातः । सगव इह तो ड्याद्या १५ मध्याह्ने गोंडक प्रमुरवाः १६ ॥ अपराह्णे बहु

128/95

१३

लीतः प्रभृति च २३ सायानुकेतु सौराष्ट्राः २८ शुचि नाटतः प्रदोषे ३५ निशिकर्णादि ४९ तदा
 वेते ११७। माताश्री ४२ धवला ४३ थमुरवारी ४४ रामक्रिया ४५ सपावकि ४६ का। सैधव्या ४७
 सावरिका ४८ गांधारो ४९ मारवी ५० परजः ५१। ८। शंकराभरणाद्याः ७ उषसि ९ जैताश्रीमु
 र्वाः ४ प्रातः २ तोड्याद्याः ४ संगवे ३ गोंडक प्रमुरवाः ४ मध्याह्ने ४ बहुलीतः ४ अपराह्णे ५ सौराष्ट्राः
 १६ सायानुके ६ शुधनाटतः ६ प्रदोषे ७ कर्णादि ६ निशि ८। माताश्रीतः ९० सदागेयाः १७। ४।
 १४। ४। ४। ६। ६। ६। १०। संकलनायां ५१। उषसि प्रातः संगवे मध्याह्ने अपराह्णे सायानुके प्रदोषे
 निशि। सदा। इति द्वितीयोऽंशः ॥ २॥

अथ मल्लारिमेकस्थ शंकराभरणरागास्य नादात्मकं स्वरूपमुष्णः काले गेयं प्रदर्शयितुं मल्लारिमेकस्थमु
 र्वाश्रीमेकादशादशास्य स्वर आदावुच्यन्ते मल्लारिमेकस्थः कास्ती व्रतरिभृदुमती व्रतरधाश्चामृदुसः
 व शुद्धाः समपा अस्मादेते तु मल्लारिः १। नटयुक् स पूगोडो भूपाळी गोंड शंकराभरणाः नटनारायणनारा
 यणगोडो कोपिकेदारः रासाळ कनाट वेला वल्ल्या कथमध्यमादिरागाश्चासावेरी सौराष्ट्री जायंते न्ये
 पिदेशीस्थाः ३। इति त्रयोदशा मल्लारिमेकस्थाः ६ रिताः तदंतर्गत शंकराभरणस्य सामान्यरूपं तु।
 पूर्णः साशन्यासः संग्रह उषसी ह शंकराभरणाः इति अत्र मेकाती व्रतरिभृदुमती व्रतरधाश्चामृदुसः ४।
 शुधाः सप मध्याः ७ इति सप्तोक्तान्तर १३

। विवेकः पंचमः अध्यायः ।